

VÅRE ROVDYR

NR. 2/2019 / ÅRGANG 33

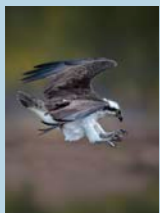
FORENINGEN VÅRE ROVDYRS TIDSSKRIFT

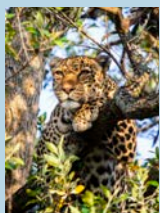
«NORSKE OG TYSKE» FISKEØRNER
GJØR SVEITSERE AV SEG

ELGBESTAND, ELGBEITE OG
ELGJAKT I OMRÅDER MED ULV

NORGES NASJONALPARKER
OG ROVDYR

Forside:
Fiskeørn i stup,
Finland april 2016.
Foto: Tom Dyring /
NN.

Bakside:
Leopard.
Foto: Marius Sjøli.

VÅRE ROVDYR

Utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs styre

Ansvarlig redaktør
Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Marius Sjøli

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Internett
www.rovdyrene.no

ISSN 0801-4728

INNHOOLD

LEDER	SIDE 47
FAGDAG VILLREIN	SIDE 48
«NORSKE OG TYSKE» FISKEØRNER GJØR SVEITSERE AV SEG	SIDE 52
HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE	SIDE 55
ELGBESTAND, ELGBEITE OG ELGJAKT I OMRÅDER MED ULV	SIDE 56
MØTE MED FJELLREVEN PÅ DOVREFJELL.....	SIDE 60
ÅRSMØTET 2019	SIDE 66
ET UFORGLEMMELIG MØTE MED EI BJØRNEBINNE MED TRE UNGER.....	SIDE 70
NORGES NASJONALPARKER OG ROVDYR	SIDE 72
MUSVÅK I TRAFIKKEN	SIDE 76
FANTASTISKE DAGER I MASAI MARA.....	SIDE 78
NYTT FRA SVENSKA ROVDJURSFÖRENINGEN	SIDE 82
JON ØSTENG HOV HAR GÅTT UT AV TIDEN.....	SIDE 84
SAMLING I JULUSSDALEN HELGEN 6.-8. SEPTEMBER 2019.....	SIDE 88
NYE T-SKJORTER.....	SIDE 92
ROVFLUGLMOTTAKET	SIDE 93

52

«Norske og tyske» fiskeørner gjør sveitsere av seg

56

Elgbestand, elgbeite og elgjakt i områder med ulv

60

Møte med fjellreven på Dovrefjell

NB: Våre Rovdyrs redaksjon beklager at feil årgang ble oppført på forsiden av Nr. 1/2019. Her sto det Årgang 34. Det riktige er Årgang 33.

LEDER

DE POLITISKE BESTANDSMÅLENE FOR ROVDYRA OG FORVALTNINGA AV DEM MÅ ENDRES!

Alle de fire store rovdyra er rødlistet og kategorisert fra kritisk trua til sterkt trua i norsk natur, mens det samtidig iverksettes tiltak for å stimulere drapslysten og gjøre den enda mer effektiv. Når norsk forvaltning foreslår dette, lurer jeg på om det i det hele tatt er noe som helst verdighet igjen i landet som en gang ble sett på som en miljønasjon og et foregangsland på miljø saker.

Så har høsten vært her og når du leser denne lederen i desember, har vi nok en gang mønstra Eidsvolds Plass foran Stortinget tidligere på sesongen i håp om å bli hørt av stadig flere døve og uansvarlige stortingspolitikere. De ville dyra forsvinner i faretruende tempo. FN og Greta Thunberg har advart oss om denne naturkatastrofen, men i Norge bare fortsetter vi å skyte og drepe rødlista dyr, og det til og med innenfor egne beskyttelsessoner for rovdyr og i våre nasjonalparker.

En stor hanngrevling på 19 kg måtte unngjelde i nedre deler av Buskerud, og jegeren lurte i ettertid på om han kunne innkassere en såkalt gullmedalje for sin «bragd» fra jegerkretser. Stakkars grevling, hva galt hadde nå den gjort, siden han ikke fikk lov til å bli riktig gammel?

Så var det de fremmede artene da, slik mange framstiller ulven, en unorsk innvandrer som bare kan se til å «pella» seg ut igjen. Alle ulver er jo vitterlig russiske, ja, sågar overskudd fra slaviske dyreparker hvis vi skal tro helt og fullt på «skronemakerne» i ulvehaterklubben «Naturen for alle» (les: naturen er herlig uten ulv). Skulle vi gitt reisepass til alle ville dyr i dette landet som bare er født og oppvokst innenfor grensene av kongeriket Norge i mange generasjoner, ville vi sitte igjen med en utarma og fattig natur. Da måtte blant annet rådyrene, tyrkerduene og sivhaukene slå følge med de utviste ulvene. Villsvinet er på vei inn for fullt, særlig her i Østfold. Personlig synes jeg både villsvin, ulv, rådyr, tyrkerdue og sivhauk beriker landets natur og øker min livskvalitet. Hvorfor? Fordi de har det til

felles at de både er og har blitt en del av det naturlige skandinaviske mangfoldet.

Det finnes 40 nasjonalparker i fastlands-Norge, men er våre ville dyr beskyttet der? I Naturmangfoldloven sies følgende om nasjonalparker: «I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted». Så lenge man tillater ubevoktede sauer som beitedyr i nasjonalparkene påvirkes naturmiljøet svært negativt. Man bryter altså konstant formålet med nasjonalparkene fordi rovdyra gjøres til syndebukker for alle tap av sau. Påfølgende skadefellinger, skadeforebygging og bestandsreduksjoner skjer utelukkende i disfavør for rovdyra. Når så man at sauer ble flyttet ut av en nasjonalpark for å ivareta rovdyras interesser? Politikere på fylkesnivå vedtar hvor rovdyra skal få lov til å leve og få avkom her til lands. De lokale politikerne har bestemt at rovdyra ikke skal få leve i mange nasjonalparker. Slik kan det ikke fortsette!

Rovdyra er en del av næringskjeden og innehar viktige økologiske funksjoner. De kan blant annet være med på å hindre spredning av smittsomme og dødelige sjukdommer hos sine byttedyr. Det er trist at ikke en eneste ynglende jerv forekommer på Hardangervidda hvor Norges største stamme av villrein også befinner seg. Vi har i tidligere nummer av *Våre Rovdyr* beskrevet skrantesjuka (CWD), en dødelig nervesjukdom hos hjortevilt som med stor sannsynlighet kan smitte over fra enorme saueflokker som beiter i de samme områdene. I denne forbindelse må jeg også få nevne at FVR sendte ut en pressemelding via NTB om vår bekymring rundt CWD og viktigheten av store rovdyr som kan hindre smittede hjortedyr i å infisere egne og andre bestander. Sjøl om vi la spesiell vekt på villrein og tamrein, var det ikke en eneste avis i dette landet som ga artikkelen spalteplass! Det beløp seg til 5000 kroner, et småbeløp i forhold til hva et massivt utbrudd av CWD på landsbasis vil komme til å koste av kroner og lidelser!

Det er på høy tid at vi nå står opp for de ville dyra og krever at tamdyr uten kontinuerlig tilsyn ikke har noe å gjøre i våre nasjonalparker og i andre sammenhengende villmarkspregede områder over landet vårt. Derfor satte FVR i sommer i gang en liten kampanje for å få informert turfolk som bruker nasjonalparkene om dilemmaet ved at rovdyra aktivt forvaltes bort fra leveområder hvor de naturlig hører hjemme. Brosjyrer og plakater ble hengt opp ved innfallsportene til flere nasjonalparker og brosjyrer ble lagt ut på flere av DNTs turisthytter. Neste sommer vil FVR øke innsatsen, men vi ønsker å høre fra våre medlemmer – og om DU kan tenke deg å spre våre plakater og brosjyrer til alle de 40 nasjonalparkene!

God jul, og husk småfuglene på føringsbrettet!

Beste hilsen
Lennart

Styreleder med sivhaukunge ved Vansjø i Våler, Østfold 8. juli 2019.
Foto: Sondre Krokeide.

Harald Øverby fra Mattilsynet la fram tiltak for å hindre og forebygge smitte av skrantesyke på villrein, elg og hjort.

Forsamlingen ble guidet i et område kalt Verket øst for Dombås i Lesja kommune.

FAGDAG VILLREIN

TEKST OG FOTO: INGILD ELISE IHLE

Hvert år arrangerer Villreintrådet fagdager hvor forskjellige tema omkring villrein blir tatt opp. I år var fagdagene på Dombås fra 6. til 7. juni. Foreningen Våre Rovdyr var til stede og rettet oppmerksomheten rundt tiltak mot spredning av skrantesyke og rovdyrenes tilstedeværelse.

Både representanter fra Miljødirektoratet, Statens Naturoppsyn og Landbruks- og matdepartementet var til stede på samlingen, i tillegg til mange personer fra ulike villreinutvalg og villreinnemnder.

Forvaltningsplanene for Snøhetta, Rondane og Breheimen-Reinheimen ble gjen-

nomgått. Her ble det pekt på de store utfordringene for villreinstammen, nemlig ferdsel av mennesker og inngrep i leveområdene. Det gjøres kontinuerlige inngrep som berører villreinen, som i stor grad blir påvirket av menneskelig ferdsel og aktivitet. I Rondane snakker man nå om to delstammer, i sør og nord, som ikke lenger

trekker på tvers grunnet barrierer skapt av menneskelig ferdsel.

NVE – Norges vassdrags- og energidirektorat – gikk igjennom høringsnotatet angående forslag om områder for vindkraft i Norge, og oppfordret alle til å sende høringsinnspill. Flere av arealene som er

foreslått som egnede områder av NVE berører villreinen.

Siste delen av torsdag 6. juni ble brukt til å inspisere et fangstanlegg fra antakelig vikingtida. Stein og stolper ble brukt til å lede villreinen inn i hegn, hvor de etter hvert ble fanget og folk kunne drepe dem. Dette var gamle fangstmetoder som ble brukt da eneste våpen var spyd samt pil og bue.

Fredag 7. juni var et av hovedtemaene skrantesyke og tiltak mot denne prion-sykdommen. Foredragsholderen Harald Øverby fra Mattilsynet kalte det for en ny tidsregning: før og etter oppdagelsen av

skrantesyke. Erik Lund fra Miljødirektoratet pekte på tre hovedtiltak; tidligere og større uttak av rein, sone 1 og 2 skilles med gjerder og inngjerding og forbud mot saltsteinplasser.

Harald Øverby redegjorde for mange konkrete tiltak som er satt i verk for å hindre kontakt og spredning av skrantesyke. Han påpekte at det var svært viktig med inn-samling av prøver og kartlegging av smitte-områder. Det må hindres at hjort kommer inn i smitteområder og dette skal gjøres ved større uttak av arten. All kartlegging av prøver og smittekilder må være tilgjengelig på Hjorteviltportalen slik at det blir enkelt å få oversikt, både for forvaltningsappara-

tet og statlige organ. Det største og mest omfattende punktet om å begrense og eliminere smitekilder fikk mest oppmerksomhet. Det har blitt opprettet såkalte CWD-forskrifter, både for hele Norge og for spesielle soner som Nordfjella hvor det er oppdaget skrantesyke på villrein. Det er i forskriftene nedlagt saltsteinforbud. Saltplasser holdes stengt og det er utstrakt bruk av gjerder.

Det bemerkelsesverdige ved hele denne gjennomgangen av tiltak for å hindre og begrense spredning av den dødelige sykdommen for alt hjortevilt, er at verken sau på utmarksbeite eller rovdyr blir nevneverdig omtalt. Representanten fra Mattilsynet

Tor Einbu var guide og fortalte detaljert om de ulike fangstanleggene som han selv har funnet.

Alle steiner og områder hvor det har stått stolper var merket med gulffarge. Steinene og stolpene fungerte som gjerder hvor reinen ble ledet inn i et mindre og mindre område.

var klar på at skrantesyke er en stor trussel mot både villreinen, elgen og hjorten, og at alle midler på benyttes for å hindre større spredning. Dyrevelferden for villreinen blir til og med forsaket fordi man kan kalle situasjonen en «bekjempelsesperiode». Men i de samme områdene som en rekke tiltak skal iverksettes for å hindre spredning, beiter altså tusenvis av sau på utmarksbeite. Jegere blir bedt om å vaske sko og tøy når de kommer ned fra smitteområder, mens sauene kan beite fritt i de samme områdene.

Ei heller blir rovdyr nevnt i en slik bekjempelsesfase. Det ble kun ramset opp tiltak

som iverksettes og håndteres av mennesker, hvor det i stor grad dreier som om skyting og avliving av store mengder villrein og andre hjorteviltarter for å begrense smitte. Jerven er i denne fasen et av de rovdirene som ville kunne bidratt, på helt naturlig vis, ved å ta ut syke og svake dyr. Rovdyrene er ute i naturen hele dagen, hele året rundt, og ville kunne skilt ut syke dyr mye raskere enn det vi mennesker evner å gjøre. Avlivingen ville i mye sterkere grad blitt rettet mot syke dyr som rovdirene skiller ut fra større flokker. Åtselsetere som jerv ville også fortært døde dyr raskere, slik at smittefarligkjøtt ikke ville ha vært i omløp lenge.

Foreningen Våre Rovdyr er av den klare oppfatningen av at det må innføres karantenetid for sau på utmarksbeite i smitteområder. Det kan ikke beite sau som skal fraktes over store avstander i områdene hvor det er funnet smitte eller er karakterisert som et mulig smitteområde. Rovdyr må få reetablere seg i naturlige leveområder og da spesielt i områder med villrein hvor det er risiko for utbrudd av skrantesyke. Det er merkelig at ingen tiltak som naturen selv kunne sørget for blir nevnt, kun menneskelige irreversible tiltak blir trukket fram av sentrale myndigheter og forvaltningsorganene.

Foto: Arne Flor

SPORINGSTUR 2020

Velkommen til årets sporingstur kommende vinter som vil bli arrangert lørdag 22. februar 2020 fra vår fritidsbolig Haugen, like ved Rena.

I år er vi dessverre nødt til å ta et stort forbehold. Det er vedtatt fra rovviltmyndene at hele Letjenna-flokken skal skytes. Det er den ulveflokken vi har sporet på tidligere og vist fram til dere medlemmer. Nå står denne flokken i stor fare for å skulle skytes ut.

Vi har sendt inn klage på avgjørelsen og håper at Klima- og miljødepartementet omgjør vedtaket.

Klagebehandlingen pleier å være klar omkring slutten av desember, og vi vil da vite om Letjenna-flokken skal få leve eller ikke.

For påmelding kan du sende mail til ii@fvr.no, eller melding til 909 78 654.

«NORSKE OG TYSKE» FISKEØRNER GJØR SVEITSERE AV SEG

AV LENNART FLØSETH

I debatten her hjemme om ulver og deres opphav som for skeptikere ikke er gode nok som norske, er det med undring jeg konstaterer at folk ikke skjønner at både vi mennesker og alle medskapninger bor på en og samme planet og at nasjonalstatenes juridiske grenselinjer er noe våre medskapninger stiller seg knekkende likegyldige til. En art som fiskeørn streifer over enorme avstander og deres vintermåned er tilbringes i Vest-Afrika. Gambiere eller senegalesere stiller heldigvis ikke spørsmål om hvorvidt fiskeørnene som dukker opp langs Gambiafloden i oktober/november er gambiske eller senegalesiske.

I 2010 hadde sveitsiske Wendy Strahm og Denis Landenbergue en oppvåkning under en fottur i Alpene. De så en trekende fiskeørn og begynte å tenke på fiskeørnbestanden som ble utryddet i Sveits tidlig på 1900-tallet. Det siste hekkende paret holdt til langs den sveitsiske delen av Rhinen i 1914, og den siste territoriale hannen ble observert med sikkerhet i 1915 – muligens helt fram til 1919. Etter det var det definitivt slutt. Det er ingen tvil om at bestanden ble skutt ut og jaktet ned med den hensikt å bli kvitt en art som mange mente ville tømme de sveitsiske sjøer for fisk.

Dersom den siste hannfuglen i en fiskeørnpopulasjon slår inn vingene for godt,

Sveitserfiskeørn, Råde 9. juli 2019.

er det svært vanskelig å få bygget opp noe nytt revir med nye arvtakere. Hunnene kan fly på trekket nordover forbi det ene potensielle hekkeområde etter det andre så lenge det ikke befinner seg en territorial hannfugl i luftrommet under henne. Fuglene flyr rett og slett «hjem» til mer kjente jaktmarker og finner det ikke bryet verdt å etablere seg på nye steder. Da ingen hunner går ned og etablerer seg, flyr

selvfølgelig også unge hannfugler forbi alpelandet hvor ingen potensielle hunner sitter og venter på dem. Denne adferden har vært fiskeørnenes endelikt i Sveits.

Wendy jobber til daglig for IUCN (International Union for Conservation of Nature – Verdens naturvernunion), og vern av arter opptar mye av hennes tid. Det var også tilfellet denne turdagen på

Wendy Strahm løfter nr. 19 ut av fraktesken og klargjør fuglen for ringmerking hjemme hos Rune Aae 9. juli 2019.

vårparten i 2010 da hun bestemte seg for å undersøke mulighetene for et «rewilding-prosjekt», hvor fiskeørnen igjen kunne etableres som hekkefugl i Sveits.

Fram til 2018 har det vært seks prosjekter rundt omkring i Europa hvor man har reintrodusert fiskeørn i tidligere leveområder. Wendy og hennes mann Denis Landenbergue, som bor i den fransktalende delen av Sveits og hvor Denis for øvrig jobber i WWF International, brukte flere måneder på å få napp hos mulige avgiverland for fiskeørner. Etter en del overtalelser lyktes det å få seks fugler fra Skottland i 2015 som en engangsgave. Svenske og finske miljømyndigheter sa derimot blankt nei.

Seks fiskeørner var åpenbart for få fugler til å klare en levedyktig reintroduksjon av arten i Sveits. Derfor rettet de øynene mot nabolandet Tyskland. I Tyskland så det lenge ut til å bli negativt svar på grunn av landets sterke jaktinteresser og deres organisasjon som har det endelige ordet i alle saker som berører viltet. Til slutt lot de seg overtale og man inngikk en femårsavtale med leveranse av seks fugler årlig fra 2016 til 2020. Alle de tyske fiskeørnparene som plukkes ut årlig har sine kvistreir i høyspentmaster, og avtalen går i tillegg ut på at strømmen slås av under innhentingene noen timer den 25. juni hvert år. Litt mer fleksibilitet ble heldigvis de norske medhjelperne stilt overfor. Wendy kjenner Torgeir Nygård ved NINA (Norsk institutt for naturforskning) og han tok raskt kontakt med fuglemiljøet i Østfold hvor han kjente til blant andre Rune Aae og Jørn Bøhmer Olsens mangeårige feltarbeid med fiskeørn.

Rune fikk i oppdrag å finne fram til seks

Rune Aae på vei opp til fiskeørnreiret.

Denis Landenbergue og Wendy Strahm ved fiskeørnlokalitet i Råde.

reir som inneholdt to eller tre fiskeørnunger, og hvor man uten for stor risiko for egen helse og fiskeørnbestanden i Østfold, kunne klare å samle inn til sammen seks unger for transport med fly til Sveits hvert år fram til og med sesongen 2020. Fra hvert avgiverpar tas det aldri mer enn én unge.

Det sveitsiske fiskeørnprosjektet har nå i fire sesonger mottatt seks skotske, 24 tyske og 24 norske fugler til sitt anlegg nær Charmey i de flatere delene øst for sjøen Lac Neuchatel, om lag tre mil vest for Bern. I følge MAVA (Foundation Pour La Nature) introduseres fiskeørnungene for sitt nye hjemsted ved ca. seks ukers alder. De oppholder seg først i en innhegning hvor fisk sendes inn til dem de første fire ukene etter ankomst. Fuglene preges så på sitt nye hjemsted og når de klarer å fly, settes de ut utenfor buret. Her trenes flyveferdighetene opp mellom oppsatte påler med plattformer i ytterligere seks uker før de starter flyvingen til Afrika.

Under årets sesong ble noen medhjelpere og jeg med på innsamlingen 9. og 10. juli. Wendy og Denis var på plass og fulgte vår håndtering av fiskeørnene med vakt-somme blikk. Wendy var veldig opptatt av at fuglene skulle behandles med største forsiktighet, og kun håndteres av menneskehender fra reir til pose, fra pose til frakteske – og under sjølve veiingen og ringmerkingen. Årets første av i alt seks fiskeørner var en kraftig og sterk hunn-fugl som ble hentet ned fra et reir mellom Krogstadfjorden og Kurefjorden i Råde kommune. Fuglen fikk ringnummer 19. I Runes garasje gjorde to store binger med halmstrø tjeneste som midlertidig innkvartering for fuglene fram til de ble satt i hvert sitt kattebur og fraktet til Oslo Lufthavn Gardermoen den 11. juli for videre transport til Zürich og deres nye hjemsted vest for hovedstaden.

Fiskeørnbestanden i Østfold har vært undersøkt i flere år og rundt 30 aktive fuglefolk i Østfold, med prosjektleder

Odd Frydenlund Steen og sekretær Atle Haga, har i 2019 blant annet registrert til sammen 43 okkuperte revir innenfor fylkets grenser. Av disse var kun 26 vellykkede hekkinger som resulterte i minst 53 store reirunger.

Neste år skal altså de siste seks fiskeørnungene sendes ut av Østfold med sveitsiske ringer. Noen av de første fuglene som ble satt ut har begynt å etablere seg i Sveits igjen, men så langt har de ikke gått til hekking. Det blir spennende å se om fuglene går til hekking i 2020. Vi får håpe at sveitserne setter pris på sin nye reintroduserte art og tilskudd til arts mangfoldet, en art som vil være uten fnugg av «sveitsiske» gener i de første par generasjoner.

Kilder:
www.vogelwarte.ch
www.balbuzzards.ch
www.mava-foundation.org
 Fiskeørnprosjektet i Østfold 2019

HUBROENS SIDE FOR DE YNGRE

Illustrasjon: Viggo Ree

HUBROEN SPØR

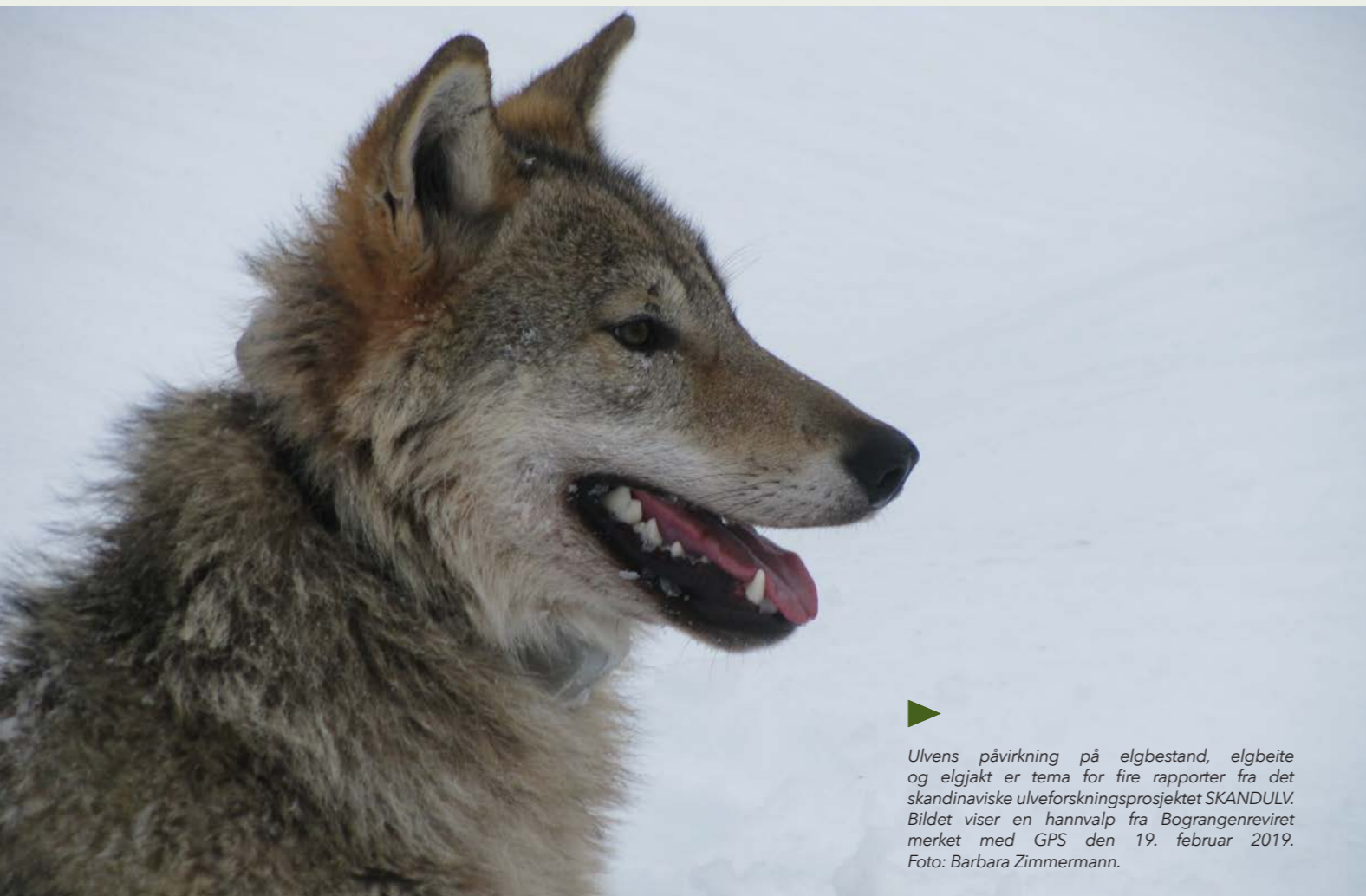
1. Er hoggorm fredet?
  1. Ja
  2. Nei
  3. Bare når de er små
2. Hvilken dyrefamilie hører grevling til?
  1. Gnager
  2. Mårdyr
  3. Nattdyr
3. Hva kalles en hannhare?
  1. Pusen
  2. Mannen
  3. Ramler
4. Hvorfor tåler tennene til beveren å gnage så mye?
  1. De er laget av stein
  2. De vokser hele tiden
  3. De er som sagblad
5. Hvor mange jervekull er funnet i Norge i år?
  1. 61
  2. 91
  3. 121

Send inn svarene dine til ii@fvr.no med navn og adresse. Merk emnefeltet "Hubroen spør". Vi trekker ut en vinner som vil få en premie i posten.

VI VIL HA TEGNINGER!

Til neste nummer så vil vi gjerne ha en tegning som du har laget. Det må være av et rovdyr eller en rovfugl. Vi trekker ut en tegning som trykkes i neste blad. Send tegningen til: Foreningen Våre Rovdyr, Postboks 195, 2151 Årnes.

Lykke til!

Ulvens påvirkning på elgbestand, elgbeite og elgjakt er tema for fire rapporter fra det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV. Bildet viser en hannvalp fra Bograngenreviret merket med GPS den 19. februar 2019. Foto: Barbara Zimmermann.

Ettårig elg på vei til selvstendighet. Foto: Barbara Zimmermann.

NYE FORSKNINGSRAPPORTER:

ELGBESTAND, ELGBEITE OG ELGJAKT I OMRÅDER MED ULV

AV FRODE SKÅR*

Det er ikke fritt fram for skogens konge: Vi mennesker regulerer elgbestanden for å redusere beiteskader i skogen, men opprettholder også en høy bestand for høsting av elg.

REGULERING GJENNOM JAKT HAR I DE SISTE TIÅRENE BLITT UTFORDRET AV ULVENS TILBAKEMKOMST I INDRE SKANDINAVIA

Ulvens påvirkning på elgbestand, elgbeite og elgjakt er tema for fire rapporter utført på oppdrag fra Miljødirektoratet etter at Stortinget etterlyste og bevilget

midler til slike utredninger i ekstraordinært statsbudsjett i juni 2017. Forskerne representerer det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV ved Høgskolen i Innlandet og Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) ved Grimsö forskningsstation – samt Skogforsk i Sverige.

ULV PÅVIRKER JAKTUTTAKET PÅ ELG

I rapporten *Tildelt, sett og felt elg i forhold til ulveforekomst i Norge og Sverige. Utredning om ulv og elg – del 1* har forskerne analysert ulvens effekt på elgvoter (tildelt elg), fellingstall (felt elg) og antall elg observert under jakta (sett elg). Studien omfatter jaktstatistikk fra de siste tiårene i indre Skandinavia. De mest detaljerte

analysene kunne forskerne gjennomføre med jaktstatistikken fra de siste seks årene (2012/13 – 2017/18).

Resultatene viser at fellingstallene har variert mye både i Norge og Sverige gjennom de siste tiårene. Det var generelt en nedgang i tildelt og felt elg i løpet av de siste seks årene. Dette kan til en viss grad forklares med den voksende ulvebestanden. Men også andre faktorer slik som nordlig breddegrad og andel landbruksareal var av betydning. Forskerne fant store forskjeller mellom Norge og Sverige, både når det gjaldt tildelt, felt og sett elg. Det kan delvis forklares med ulike jaktstrategier i de to landene, men også hvordan jaktdataene samles inn.

– Våre analyser viser at endringer i elgbestandens størrelse og jaktuttaket styres av en kombinasjon av flere faktorer. Særdeles viktig er hvor mange og hvilke elger som skytes under jakta. Men også livsmiljøet der ulven inngår har stor betydning, sier

Camilla Wikenros – forsker ved SLU.

Økt forekomst av ulv påvirker jegerens jaktstrategi på to vis:

1. Andelen kalv i avskytingen økes for å opprettholde høye fellingstall.
2. Jakttrykket på elgkyr minskes for å øke deres andel i elgbestanden og dermed skape en mer produktiv elgbestand.

I ULVEREVIR DREPES OVER DOBBELT SÅ MANGE ELG AV JEGERE ENN AV ULV

SKANDULVs forskning på GPS-merkede ulver og deres uttak av elg i løpet av de siste 20 år dannet grunnlaget for delrapport 2: *Elg i ulverevir: predasjon og elgjakt. Utredning om ulv og elg – del 2*. Forskerne undersøkte variasjonen i ulvens predasjonstrykk (andelen av elgbestanden som årlig tas av ulv) mellom ulike revir og sammenlignet dette med jakttrykket (andelen av elgbestanden som årlig skytes) i de respektive revirene.

Ulvne tok gjennomsnittlig 7 – 8 % av elgbestanden per år, men dette varierte fra 2 til 12 % mellom de ulike revir. Ulverevirets størrelse forklarte mye av denne variasjonen, og det var høyere predasjonstrykk i små enn i store revir. I små revir oppholder seg færre elger, og derfor gir ulvenes uttak større utslag for elgbestanden.

Jegerne felte gjennomsnittlig 15 – 19 % av elgbestanden per år, med en variasjon på 8 – 33 % mellom de ulike revir. Dermed var jakttrykket 2,4 – 3,5 ganger høyere enn ulvenes predasjonstrykk.

ULVENS UTTAK AV ELG VARIERER MYE INNENFOR REVIRET

I samme delrapport 2 undersøkte forskerne hvordan ulvene fordelte tiden sin i ulike deler av reviret og hvordan det påvirket jaktuttaket og observasjoner av elg mellom jaktenhetene innenfor reviret. Ulvenes arealbruk var ikke jevnt fordelt i reviret, og det samme gjaldt fordelingen av ulvedrepte elger. Dette ga utslag i antall felte elger. Det gjennomsnittlige jaktuttaket var 24 % lavere i områder som var mye brukt av ulv, sammenlignet med områder der ulvene oppholdt seg lite. Kalveandelen i jaktuttaket var hele 41 % lavere i områder med høy ulveaktivitet, sammenlignet med områder med lav aktivitet.

– Resultatene viser at det finnes en variasjon i jaktuttaket innenfor ulverevir som delvis kan forklares med ulvenes ujevne bruk av arealet, sier Barbara Zimmermann – forsker ved Høgskolen i Innlandet.

ENSLIGE ULVERS UTTAK AV BYTTEDYR

Mye av SKANDULVs forskningsinnsats har tidligere vært rettet mot ulveflokker og par. I *Predasjonsmønster hos enslige ulver og ulver på vandring. Utredning om ulv og elg – del 3* har forskerne sammenstilt data fra ti enslige ulver. Enslige ulver er enten voksne, etablerte ulver som har mistet partneren sin eller unge ulver på utvandring før de etablerer eget revir.

De etablerte ulvene tok mye mer klauvilt enn vandringsulvene. For tre av fem van-

Bjørkeris inngår i elgens matfat om vinteren. Her en voksen okse. Foto: Kjell Erik Moseid.

dringsulver ble det ikke funnet et eneste tilfelle der de lyktes med å legge ned klauvilt, til tross for at de ble overvåket i 90 dager til sammen. En grov beregning viser at enslige ulver er ansvarlige for under en femtedel av ulvebestandens samlede årlige uttak av klauvilt.

ULV PÅVIRKER IKKE BEITESKADER FRA ELG ELLER MANGFOLDET AV LØVTRÆR

I delrapporten *Kan forekomst av ulv redusere elgbeiteskader og øke tettheten av løvtrær?* Utredning om ulv og elg – del 4 ville forskerne se nærmere på om ulven gjennom sin påvirkning på elgbestanden også kunne påvirke elgens mat, det vil si beitetrykk på furu og forekomst av ulike løvtrærarter. En nedgang i beitetrykket fra elg kan føre til at forekomst av løvtrær, elgens favorittmat, øker, og at beiteskader i ungfuruskogen minker. Slike kaskadeeffekter, det vil si påvirkninger av en art over flere nivåer i næringskjeden, har blitt

rapportert fra andre områder i verden der rovdirene har kommet tilbake.

I de tre fylkene i Norge og seks länene i Sverige der det regelmessig finnes ulv har forskerne registrert tetthet av elg ved hjelp av omfattende telling av antall elgmøkkhauger, beiteskader på furu og forekomst av rogn, osp, selje og eik på faste prøveflater over inntil 13 år.

Resultatene viste at ulven har ingen eller liten påvirkning på elgtetthet, beiteskader på furu og mangfoldet av de ulike treslagene. Den romlige variasjonen i elgtetthet, beiteskader og mangfold av løvtrær hadde større sammenheng med andre faktorer enn ulv, som for eksempel hogstklasse, tetthet av furu, bjørk og gran, avstand til og tetthet av skogsbilveier, forekomst av eldre elgskader, høyde over havet og snødybde. Forskerne fant også at elgenes valg av skogstype var uavhengig av om det fantes ulv eller ikke.

– Våre resultater støtter ideen om at store rovdire har lite potensial til å skape kaskadeeffekter på lavere nivåer i næringskjeden i områder med sterk menneskelig påvirkning, noe som er typisk for mange områder i verden der de store rovdirene vender tilbake, sier Håkan Sand – forsker ved SLU.

At forskerne ikke fant tydelige kaskadeeffekter av ulv i Skandinavia skyldes trolig et høyt jakttrykk på både rovdire og klauvilt i kombinasjon med et intensivt skog- og jordbruk som skaper forutsetninger for høye klauvilttettheter. I forhold til dette virker ulvens tilbakekomst ikke å ha påvirket elgtettheten eller elgens valg av skogstype såpass mye at det kan ha betydning for elgens beiteplanter.

Kontaktperson:
Barbara Zimmermann
barbara.zimmermann@inn.no eller
telefon 47 31 51 30.

Julegave til rovdirene

Søk etter Vipps-nummer 135252, og husk å oppgi «Ulvfondet» i beskjedfeltet. Du kan også betale direkte til Ulvfondet via kontonummer 2800.10.08317. Gaver (ekskl. medlemskontingenten) mellom kr. 500 og kr. 50.000 er fradragsberettiget. Takk for din støtte!

MØTE MED FJELLREVEN PÅ DOVREFJELL

TEKST OG FOTO: ANDERS ENBERGET

På min sjette tur opp i fjellheimen, og langt over 10 timer med venting, ble det endelig full klaff. Jeg var på nippet til å gi opp å se fjellreven på Dovre etter mange timer bak noen steiner og pakket inn i fjellduken, men da jeg akkurat skulle til å pakke ned kameraer i sekken dukket plutselig frøken rev opp.

Med en god hvilepuls bare av synet av den lille krabaten, fikk jeg opp kamera og fikk tatt en del bilder i full fart. Jeg var redd revetispa skulle forsvinne like fort som hun hadde dukket opp, men sånn gikk det heldigvis ikke.

Da fjellrevetispa oppdaget meg pilte hun av gårde og gjemte seg, før nysgjerrigheten tydeligvis tok overhånd og hun kom frem igjen for å sjekke hva slags raring som lå der i steinura. Dette gjorde hun flere ganger før hun ble trygg nok til å være fremme i området rundt der jeg lå. Heldigvis ble reven i området ganske lenge,

og brydde seg ikke så mye mer om at jeg var der – enda hun både hadde sett og hørt meg flere ganger. Revetispa kom flere ganger på ca. 30 meters hold, selv etter at jeg hadde reist meg for å kanskje få noen enda bedre bilder av henne. Fjellrevene på Dovre er jo også fra et avlsanlegg, og de er nok ikke fullt så sky som de ville dyrene er.

Noen uker senere la jeg i vei opp på fjellet igjen, med nytt håp om at jeg kanskje fikk se fjellreven igjen. Men denne gangen var det faktisk en valp jeg først fikk øye på, og etter noen minutter kom hannen frem for å se etter hva valpen gjorde. Valpen fikk

tydeligvis beskjed om å gjemme seg, for han ble borte resten av tiden jeg var der. Både hannen og hunnen viste seg med jevne mellomrom. De skiftet nok på i forbindelse med jakten på byttedyr – selv om de faktisk spiste en del krekling mens jeg var der.

Jeg håper disse voksne fjellrevene finner nok mat til seg selv og valpen. Men jeg er litt bekymret siden det er et veldig dårlig gnagerår i år, og de er helt avhengige av å kunne fange gnagere.

FAKTA OM FJELLREVEN I NORGE

I følge en rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) fikk fjellreven i Norge minst 58 valpekull i 2018. Det er det beste resultatet for den kritisk trua arten siden den nasjonale overvåkingen startet i 2003.

Antall fjellrever som ble registrert ved hjelp av DNA-analyser var også rekordhøyt i 2018 – hele 50 flere enn i det tidligere toppåret 2011. Ut fra overvåkingsdataene er det beregnet at det lever minimum 192 voksne fjellrever i Norge. Overvåkingen bygger på årlig kontroll av kjente fjellrevhi, og kartlegging av antall individer gjennom DNA-studier.

De 58 valpekullene så dagens lys i 13 forskjellige fjellområder, går det fram av NINA-rapporten. Hele 15 av kullene ble registrert i Snøhetta-området. I løpet av ti år har fjellreven her gått fra å være helt utryddet til å bli Norges største bestand av arten.

VANDRER OVER GRENSA

– Fjellreven har fått fast tilhold i Reinheimen, øst for Snøhetta-massivet. Dermed blir avstanden kortere til delbestandene på Finse og Hardangervidda, som ligger relativt isolert i sør. Vi ser også mer eller mindre sammenheng mellom delbestandene fra Snøhetta og østover til Helags i Sverige. Disse delbestandene utveksler individer jevnlig, forteller seniorforsker Nina E. Eide i NINA.

Også i Nordland har delbestandene knyttet tettere bånd, ved å korte inn avstanden mellom seg. For første gang ble det dokumentert et fjellrevkull i Artfjellet ved grensa mot Sverige. Det er imidlertid langt til delbestandene i Indre Troms og østover til Varangerhalvøya i Finnmark. Begge steder ble det registrert ett valpekull i 2018.

På Varangerhalvøya ble det satt ut 27 valper fra avlsprogrammet for fjellrev sist vinter. Av disse vet vi at minst fire individer vandret videre: Én tok seg vestover til Reisa Nord og to sørøstover til Finland, samt én langdistansevandring på over 700 km til Saltfjellet.

Både antall kull og størrelsen på dem følger svingningene i bestandene av smågnagere. Det fødes ingen eller små kull i bunnår, mens det blir mange og store kull i år med mye smågnagere. Selv om det ble født mange kull i Sør-Norge (28), var størrelsen på dem relativt lav. Mye tyder på at bestandene av smågnagere krasjet utover sommeren, men det var betydelig lokal variasjon enkelte steder i sør.

Langs grensefjella fra Sylan til Saltfjellet ble det også født 28 kull. Det ser klart ut til å henge sammen med at bestandene av smågnagere har gått opp.

Det var et fint og nytt lokale FVR fikk leie ved Fulufjellet Alpinsenter den 26. mai i år. Her var det god plass til alle de oppmøtte. Foto: Viggo Ree.

ÅRSMØTET 2019

AV INGVILD ELISE IHLE OG VIGGO REE

Årets årsmøte ble arrangert helga 25.-26. mai på Ljøratunet og Fulufjellet Alpinsenter i Ljørdalen, Trysil. Selve møtelokalet og beverningslokalet var ved alpinsenteret, mens overnattningen var i de ulike hyttene på idylliske Ljøratunet rett ved den rolige elva Ljøra. Ved Ljøratunet har man mulighet til å gå på gruslagte stier langs elva og studere dyrelivet inkludert ulike fuglearter. Skogen ligger tett omkring med muligheter for også å møte på store rovdyr.

Det var et fint oppmøte med engasjerte medlemmer som hadde tatt turen til Ljørdalen. Årsmøtet består innledningsvis – som vanlig – av en gjennomgang av årsmeldingen med økonomi. Etter at styreleder Lennart Fløseth kl. 15 hadde ønsket de frammøtte velkommen leste han opp og ga kommentarer til årsmeldingen. I denne sammenheng

er det muligheter for medlemmene å stille spørsmål og få innsikt i foreningens arbeid gjennom et helt år. Kasserer Morten Ree hadde ikke anledning til å delta på dette årsmøtet, så årsoppgjøret ble gjennomgått av styreleder og daglig leder. Deretter presenterte lederen av valgkomiteen, Arne Flor, årets innstilling til valg av styremedlemmer,

revisor og representanter i valgkomiteen.

Det er også et viktig sosialt aspekt knyttet til årsmøtene. Å treffe andre meningsfeller og diskutere viktige temaer innenfor rovviltforvaltningen er det mange som setter stor pris på. Vi blir også bedre kjent med hverandre og kan dele opplevelser og interesser, uansett

Styreleder Lennart Fløseth gikk gjennom årsmeldingen for 2018. Årsmeldingen inneholder punkter om aktiviteter som har blitt gjennomført, høringer, innspill og kontakt med direktorat og departement. Foto: Viggo Ree.

Årsmøtet i 2019 samlet både yngre og eldre medlemmer i foreningen. Fra venstre 14 år gamle Jan Eivind Norsteien Skarsvåg, Sven Olav Norsteien, Arne Aasan og Geir Sjøli – med Olav Høidal i bakgrunnen. Foto: Viggo Ree.

Leder av valgkomiteen Arne Flor gikk gjennom innstillingen og var ansvarlig for avstemningen. Til venstre daglig leder Ingvild Elise Ihle og styreleder Lennart Fløseth. Foto: Viggo Ree.

► Kristoffer Tvetter Nordli ved Høgskolen i Innlandet, avdeling Evenstad holdt et spennende og informasjonsrikt foredrag om skogsjerven. Foto: Viggo Ree.

► Det var hyggelig med alle samlet rundt middagen på lørdagskvelden. FVRs første leder Paul Granberg sitter med klokke og foldete hender til høyre. Foto: Viggo Ree.

om det er synspunkter på rovviltforvaltningen, naturfotografering eller feltopplevelser i fugle- eller rovdymarker. For medlemmer som kan tenke seg å ta del i eksempelvis styrearbeid på et senere tidspunkt er oppmøte på årsmøtet en viktig ingrediens.

Selve årsmøtet ble avsluttet med et foredrag av avdelingsingeniør Kristoffer Tvetter Nordli fra Høgskolen i Innlandet om skogsjerven. Foredraget var særdeles interessant og ga innsikt i både hvordan jerven lever sammen med de andre rovdirene, hvordan de benytter samme åter og hvordan de snyltesporer på hverandre. Det er spesielt spennende å se at jerven nå liker seg godt i skogsområder uten beitedyr og rein – og at de gjerne bruker ulven for å finne fram til mat. Jerven kan sies å være det perfekte eksempelet på naturens renovasjonsarbeid.

Lørdagen ble avsluttet med en vel-smakende tre-retters middag med gode historier fra naturen. I tillegg framførte Olav Høidal og Viggo Ree minneord om Jon Østeng Hov, som fikk FVRs rovdyrpris i 2011.

Dagen etter var det klart for guidet tur i Fulufjellet nasjonalpark. Majoriteten av årsmøtedeltakerne hadde blitt over til søndagen. Selv om det var sent i mai våknet vi til et hvitt snølag på toppene og en iskald vind. Det hadde kommet en del snø i løpet av natta. Turen ble derfor lagt litt lavere i terrenget. Vi hadde vært så heldige å få kontakt med den svenske naturguiden Sebastian Kirppu, som er en av Sveriges dyktigste skogbiologer, til å lede søndags-ekskursjonen. Han har stor kunnskap om områdets plante- og dyreliv, og er blitt kjent som

naturskogens kanskje fremste forkjemper i vårt naboland i øst. Under utflukten fortalte han om fjellskogens økologi med ulike arter av lav, moser, sopp, insekter, fugler og pattedyr. Det var en spesiell opplevelse å lytte til sangen fra gjøk og løvsanger under vandringsen – mens marken overveiene var dekket av snø! Den guidede turen var meget vellykket og alle deltakerne fikk et godt innblikk i naturen i Fulufjellet. Naturforvaltningen på svensk og norsk side ble også et tema som ble diskutert. Det er liten tvil om at rovdirene på svensk side blir bedre ivarett av myndighetene enn det de blir i Norge.

Vi takker alle frammøtte medlemmer for deltakelsen og håper at enda flere tar turen til neste årsmøte!

► FVRs guide i fjellskogen i Fulufjellet nasjonalpark søndag 26. mai 2019 var den svenske skogbiologen Sebastian Kirppu. Han arbeider hos länsstyrelsen i Dalarna og er i tillegg naturinformatør og naturumvård ved Fulufjällets nationalpark. På fritiden feltinventerer Kirppu rødlistete dyr og planter i verneverdig skog som er planlagt avvirket – bl.a. lav-, mose- og sopparter. Våren 2018 bestemte landshövding Ylva Törn at biologen ikke lenger fikk lov til å utføre dette inventeringsarbeidet på fritiden. På senhøsten samme år ble dette forbudet opphevet så lenge Kirppu ikke uttaler seg på vegne av myndighetene. Hans engasjement omfatter eksempelvis arbeidet innen Naturskyddsföreningens (SNF) Prosjekt vitryggig hackspett. Som naturguide var Kirppu særdeles dyktig, og under turen viste han oss og berettet om ulike arter i fjellskogens økosystem. Foto: Viggo Ree.

► Naturguiden og skogbiologen Sebastian Kirppu orienterer om en gammel mautue i Fulufjellet under søndagens ekskursjon. Foto: Viggo Ree.

► Parti fra fjellskogen i Fulufjellet nasjonalpark i Trysil den 26. mai 2019. Foto: Viggo Ree.

ET UFORGLEMMELIG MØTE MED EI BJØRNEBINNE MED TRE UNGER

AV ARNE FLOR

I likhet med en del andre naturinteresserte mennesker har jeg besøkt Sverige de siste årene for å se etter bjørn, og om mulig få et nærmøte med denne rovdyrarten. Sverige har en bestand på ca. 3000 dyr. Det er nær 22 ganger flere bjørner enn det vi har i Norge. Og bjørnene som telles i vårt land er stort sett dyr fra nabolandene som av og til tar seg en tur over grensen.

Muligheten for å oppleve bjørn i Sverige er derfor betydelig større enn om en skulle stille seg opp med et teleskop i Norge og sveipe over et skogområde. Teleskopet er et viktig redskap da en kan sjekke store arealer uten å forstyrre dyra. På den måten kan man ha en fin opplevelse med å studere en bjørn gjennom flere timer.

Når jeg er ute i den skandinaviske naturen har jeg også brukt noe av tiden til å lokket litt på elg. Det gjorde jeg også nå sist høst under et opphold i Sverige. For noen år siden fant jeg en stor flott myr med mye gammelskog rundt, som er omkranset av noen fine dalsider med skog. Her har jeg tidligere lokket mange store og flotte elgokser. Så håpet om å få en staselig okse på

film var så absolutt til stede i høst.

Den siste septemberdagen hadde jeg lokket i om lag en halv time ved myra da jeg så noe grått som kom over en haug og forsvant ned mellom trærne ca. 150 meter bortenfor meg. Videokameraet ble straks klartgjort og igangsatt. Jeg regnet med at elgen ville komme rett mot meg fra plassen den ble sett. I øyekroken fikk jeg se en bevegelse til venstre for meg, og der kom ei bjørnebinne diltende med tre unger etter seg ut av skogen med kurs rett mot meg. Ungene var trolig årsunger. Da jeg så det grå dyret ca. 150 meter bortenfor meg gikk jeg over i å lage en lav klynkende elg lyd. Det var antagelig lyden av ei elgku som hadde lokket bjørnebinna

bort til meg. Mulig tenkte den at det her kunne være et lettvinnt måltid. En av bjørneungene skar ut og løp rolig litt opp i skogen mens bjørnebinna fortsatte mot meg langs kanten av myra. De to andre ungene fulgte etter. Binna gikk og luktet i lufta. Hun stoppet ca. 25 meter fra meg og snudde plutselig. Trolig hadde bjørnen kjent lukten av meg, for hun begynte rolig å gå tilbake mens hun lagde noen klaprende lyder med kjeften. De to ungene som hadde fulgt moren reiste seg på bakbeina for å se etter den tredje ungen. Den kom smådiltende ned til de andre, og så fulgte alle ungene etter binna. Den ene ungen stoppet litt opp og så mot meg før den satte etter de andre. Så forsvant de. Jeg sto igjen og var helt skjelve. Ikke av

redsel, men av opphisselse etter å ha hatt en eventyrlig og uforglemmelig opplevelse med vill bjørn.

Filmopptakene og enkeltbilder fra filmen ble senere studert av flere personer med lang erfaring fra bjørnemarken. Det er mest sannsynlig at binna hadde med seg tre store årsunger. I enkelte tilfeller kan slike unger være vanskelige å skille fra små fjorårsunger.

Dagen etter fikk vi målt opp avstanden til der hvor binna snudde, og det var 27.30 meter fra stedet jeg sto og filmet. Jo, jeg har vært utrolig heldig – og opplevelsen er det mest fantastiske jeg har opplevd ute i den skandinaviske naturen.

NORGES NASJONALPARKER OG ROVDYR

NASJONALPARKER

I Norge har vi 47 nasjonalparker - 40 på fastlandet og sju på Svalbard. Men du trodde kanskje dette var områder hvor alle naturlige arter blir bevart?

Nasjonalparker og andre verneområder er omfattet av Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) av 3. april 2009 som avløste Naturvernloven fra 1970 og den enda eldre Lov om naturvern av 1. desember 1954. Naturmangfoldloven § 35 sier følgende om nasjonalparker:

«I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet. Forskriften skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Ferdsel til fots i samsvar med friluftslovens regler er tillatt. Slik ferdsel kan bare begrenses eller forbyes i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster.»

Det skrives og vedtas forvaltningsplaner for hver nasjonalpark i Norge - noen av Fylkesmannen og noen av lokale nasjonalparkstyrene.

ROVDYR

Alle de fire store rovdyprene - bjørn, ulv, jerv og gaupe - er rødlistet. Det vil si at de står i fare for å bli utryddet fra norsk natur. Rovdyprene i Norge blir forvaltet av regionale rovviltmyndigheter med føringer på regionale bestandsmål, nasjonale lover som bl.a. naturmangfoldloven og forskrift om forvaltning av rovvilt. Disse regionale rovviltmyndighetene består av politikere på fylkesnivå og blir videre oppnevnt av Klima- og miljødepartementet. Dessverre er ikke myndighetene representert med personer fra fageta-ter med biologisk kompetanse eller økologisk perspektiv. Rovviltmyndighetene vedtar forvaltningsplaner for rovdyprene for sin region i fire år om gangen. Myndighetene har også mandat til å vedta fellingskvoter for rovdyprene om bestanden er over det regionale bestandsmålet, selv om de er sterkt eller kritisk truet på den norske rødlisten.

Bjørnebinne med fjorårsunger i Hedmark juni 2014. Foto: Kjell Isaksen.

Foto: May Britt Trydal

ROVDYR BLIR FORVALTET VEKK FRA NASJONALPARKER

Politikere på fylkesnivå vedtar hvor rovdynene skal få lov til å leve og få avkom i Norge. Denne forvaltningsmodellen har vist seg å innebære store konflikter og altfor lite samarbeid på tvers av regioner. De lokale politikerne har bestemt at rovdynene ikke skal få leve i mange nasjonalparker. Dette går på tvers av formålet med nasjonalparker. Foreningen Våre Rovdyr ønsker rovdynene velkommen tilbake til Norges nasjonalparker.

VÅRT STANDPUNKT

Foreningen Våre Rovdyr krever at rovdynene skal få leve i Norges nasjonalparker. Rovdynene er en del av næringskjeden og innehar viktige økologiske funksjoner. Rovdynene kan være med på å begrense spredning av smittsomme sykdommer, som blant annet skrantesyke (CWD) på hjortevilt. På samme måte kan rovdynene føre til mer stabile svingninger hos gnagere og friskere byttedyr. Flere og flere ser viktigheten av intakt natur og at rovdynene er en del av dette. Det er nå på tide å la rovdynene få eksistere i de områdene hvor det er naturlig at de skal leve og det inkluderer Norges nasjonalparker. Det er snakk om vår naturarv og befolkningens felles eie.

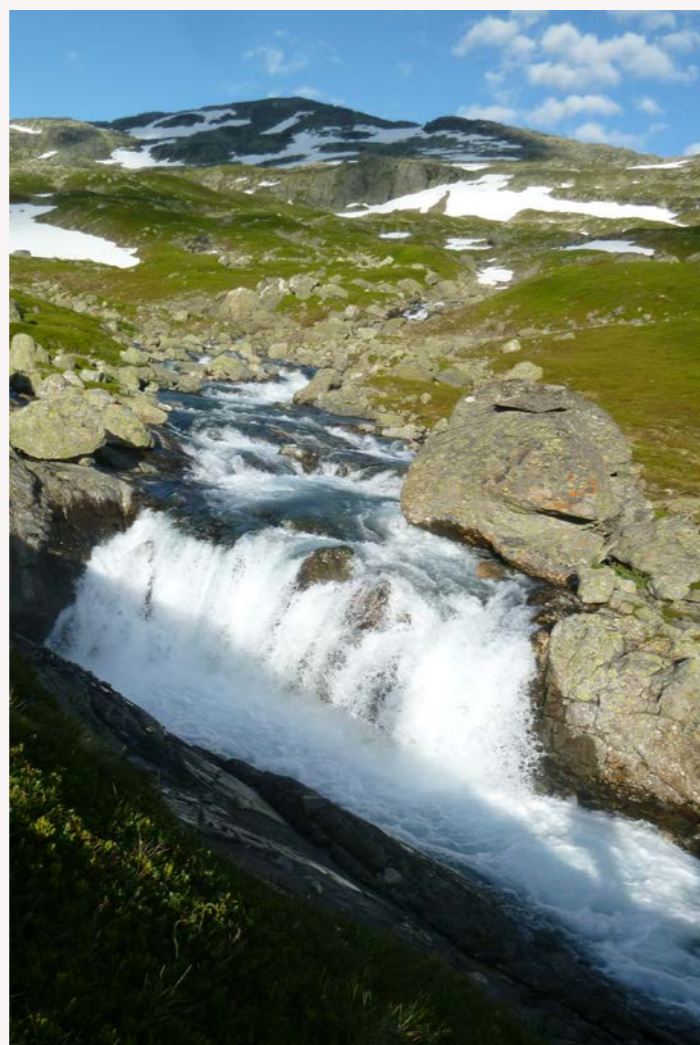

Foto: Ingvild E. Ihle

3. juni 2019 - Pressemelding

ROVDYRENE MÅ BRUKES I KAMPEN MOT SKRANTESYKE (CWD) HOS VILLREIN

Skrantesyke eller Chronic Wasting Disease (CWD) ble først påvist hos villrein i Nordfjella i 2016 og per dags dato har man 24 positive prøver for den alvorlige og dødelige prionsykdommen hos hjortedyr i Norge. Forskere omtaler sykdommene som en stor trussel mot hjorteviltbestanden i Norge. Nå er en hel villreinstamme slaktet ned i Nordfjella og man frykter spredning til andre villreinområder i Norge, i tillegg til større spredning til annet hjortevilt. Det er vedtatt skyhøye kvoter for å skyte ut villreinbukker på Hardangervidda, et område hvor jerven hadde sitt naturlige habitat og ville vært en medhjelper i kampen. CWD er en såkalt prionsykdom som smitter via et protein som kalles prionprotein. Veterinærinstituttet sier følgende om prionsykdommer hos dyr: «Det finnes ulike typer av prionsykdommer hos dyr. De mest kjente er skrapesyke hos sau, kugalskap (BSE) hos storfe og skrantesyke hos hjortedyr.....Skrantesyke kan smitte gjennom direkte kontakt mellom syke og friske dyr, eller indirekte ved at friske dyr kommer i kontakt med smittestoffet i miljøet (beite, infiserte kadaver).»

Foreningen Våre Rovdyr er av den klare oppfatning av at vi må tenke i et helhetlig økologisk perspektiv og ta vare på topp-predatorene i næringskjeden, hvor rovdynene har sin naturlige plass. Lite annet er mer naturlig enn at rovdynene skal få beholde sine leveområder i Norges nasjonalparker og ikke «forvaltes» vekk av politikere med korttidsperspektiv. Rovdynene som åtseletere må brukes i kampen mot spredning av alvorlige smittesykdommer i hjorteviltbestandene. At rovdynene skal få ha sine leveområder på Hardangervidda og i Forollhogna nasjonalpark kunne vært en del av kampen for å begrense spredning av skrantesyke og beholde friskere bestander av byttedyr. I de samme områdene hvor man frykter spredning av skrantesyke, beiter det tusenvis av sau. Dette er husdyr som fraktes store avstander både til og fra

beiteområder. Det er et merkelig scenario hvor vi skal skyte ut villreinstammer og naturlige tilhørende dyrearter, men ikke bruke føre-var-prinsippet om våre egne beitedyr. Så fremt ikke forskningen kan avkrefte at sau kan være en smittekilde, bør også en slik risikofaktor tas på kraftig alvor. Det er nå på tide at forskningen på skrantesyke også må inkludere perspektiver på smitte via sau og Norges bruk av beiting av sau i høyere fjellområder, spesielt med tanke på smittespredning og sykdomsutbrudd hos naturlige tilhørende dyrearter. Det må stilles krav om at det må tas prøver av sau som beiter i smitteområder, på samme måte som prøvene som blir tatt av villrein og annet hjortevilt i jaktperioden. Det må innføres karantenetid for sau på beite i smitteområder.

Det vi opplever i tilknytning til skrantesyken i dag er resultatet av flere hundre års feilslått forvaltning av de store rovpattedyrartene i vårt land. Vi har hatt en ren utryddelseskrig mot disse artene, og selv etter fredningen på 1970-tallet fortsetter denne nådeløse nedskytingen og forfølgelsen av våre store rovdyr. Jerv, ulv og bjørn er naturlige tilhørende dyrearter som ville levd i akkurat disse områdene om vi ikke hadde hatt et stortingsflertall som forsømmer forvaltningsansvaret for en intakt natur som inkluderer rovdyr. Framtidsutsiktene for tusenvis av dyrearter er truet og norske politikere fortsetter å tillate utstrakt jakt på truede rovdyr. Det er nå på høy tid å begynne å ta mye større hensyn til dyrearter, hvor alle innehar en viktig rolle i økosystemet som vi mennesker er helt avhengig av.

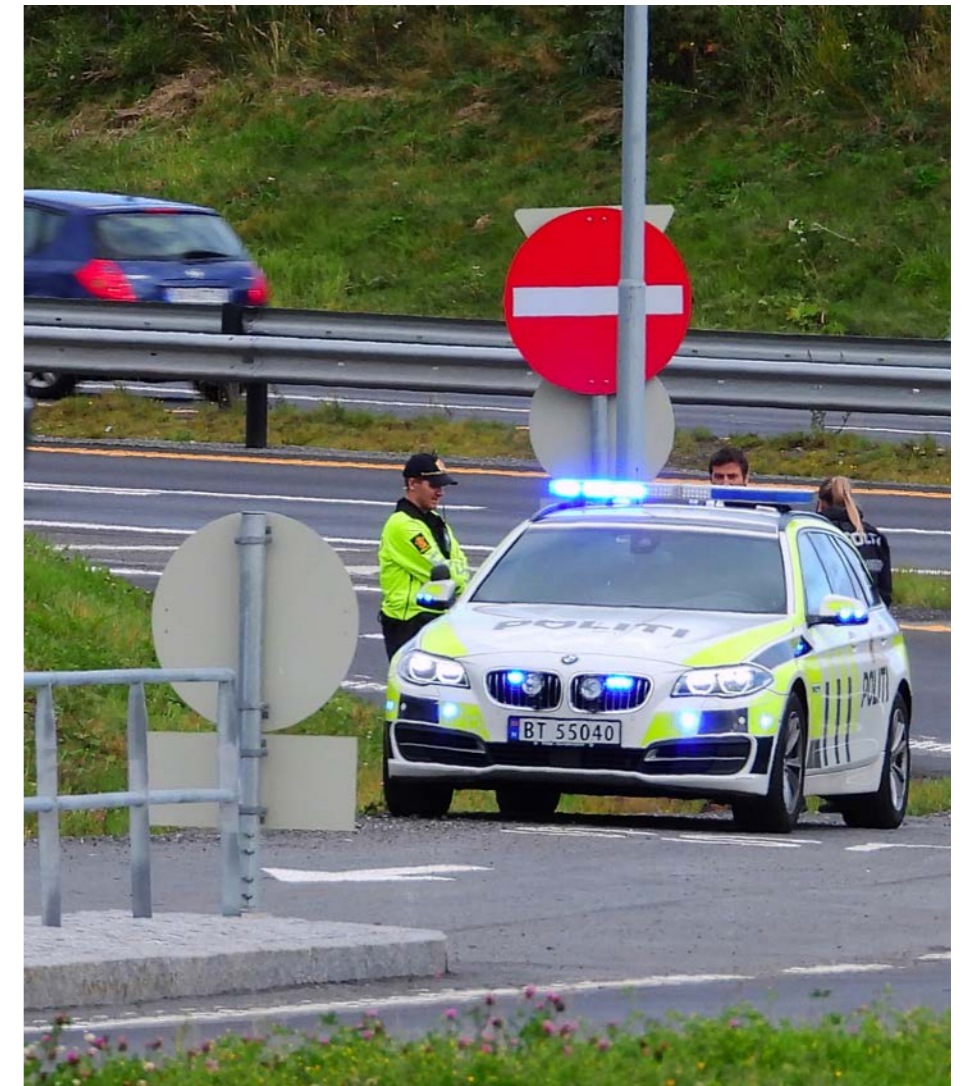
Foreningen Våre Rovdyr v/styret

Kontaktpersoner:

Daglig leder – Ingvild E. Ihle, ii@fvr.no

Styreleder – Lennart Fløseth, lf@fvr.no

MUSVÅK I TRAFIKKEN

TEKST OG FOTO: ARNE FLOR

Det ble en opplevelserik tur hjem fra Haugen en søndag i september. Like før avkjørsel 43 til Pindsle i Vestfold så vi at det lå en musvåk på den hvite stripa nede til høyre for oss. Vi rakk ikke å stoppe inne på denne avkjørselen, men kjørte videre til Rindalkrysset og tok av der – og kjørte så tilbake for å ta skrotten med oss hvis den var OK. Vi parkerte inne på en gangvei i enden av krysset. Tor Arild Esperås løp ned til E18 og forsvant bortover. Etter en stund kikket jeg i speilet og så at det sto en politibil med blinkende lys i avkjørselen til E18. Bak bilen og sammen med to politibetjenter sto Tor Arild. Hva skjer nå, tenkte jeg. Like før hadde jeg snakket med Viggo Ree på telefonen, men jeg ringte han opp igjen og fortalte hva jeg så. Jeg lurte på hvorfor Tor Arild sto der så lenge og pratet med politibetjentene. Hadde han fått bot for

ferdsel til fots langs E18? Men så kom Tor Arild gående med en hvit bylt i hendene. Politibilen hadde kjørt forbi han, og i det den passerte ropte en av politibetjentene ut av vinduet: "Hva var det?". Tor Arild ropte tilbake: "Musvåk *Buteo buteo*" – og de hilste til hverandre. Jeg var forundret over at han kom med musvåken inntullet i et håndkle. "Han lever", sa Tor Arild.

Da Tor Arild skulle ta musvåken opp, som han trodde var død, hoppet den plutselig opp og bortover. Han fikk tak i den og bega seg bortover E18 til avkjørselen. Da stoppet politipatruljebilen foran han i avkjørselen og satte på blålysene. De lurte selvsagt på hvorfor det gikk en person langs E18 og vinglet med et eller annet i hendene. Tor Arild forklarte politiet hva det var og

hvorfor, og at han skulle ta seg av fuglen da han hadde gjort dette før og kjente til reglene for oppbevaring av dyr i fangenskap. I tillegg sa han at han skulle kontakte Roar Solheim ved Agder Naturmuseum, som var ekspert på ugler. De syntes dette var flott gjort og ofret et håndkle for saken. Hjemover hadde vi en musvåk inntullet i et politihåndkle i baksetet. Vi fikk noen bilder av den flotte fuglen her i Arendal. Bjørg Eva Öhlin fikk også et lite besøk av fuglen. Roar Solheim og andre eksperter ble konferert om behandling og oppfølging.

Musvåken fikk navnet Tordensky. Etter et opphold med stell, fôr og god pleie hos Tor Arild hadde et skadet øye blitt helt fint. Tordensky ble ringmerket og sluppet mandag 16. september.

FANTASTISKE DAGER I MASAI MARA

TEKST: GEIR SJØLI
FOTO: MARIUS SJØLI

Fem gepardhanner hadde slått seg sammen i en jaktgruppe.

► Fantastiske dager i Masai Mara

Etter 39 år ble det igjen anledning til å besøke Kenya og nasjonalparken Masai Mara, denne gangen med hele familien. Vår dyktige guide George tok oss rundt på savannen i tre dager. Besøket var i juli, og det store gnutrekket fra Serengeti i Tanzania var i full gang. Dette fenomenet blir regnet som et av verdens sju underverker.

Det var rikelig tilgang på byttedyr for de mange rovdyra, og vi fikk på nært hold oppleve løver med ferskt bytte og hele fem gepardhanner som gikk samlet ut på jakt. En leopard med unge i et tre var også et høydepunkt under turen, og noe overraskende var møtet med en serval. Det var ingen aggresjon mot safaribilene fra noen av rovdyra, heller ikke da vi kom nær en flokk på hele sju løver som nylig hadde felt en gnu. Men da et spisseshorn kom løpende mot bilen var det best å stikke av.

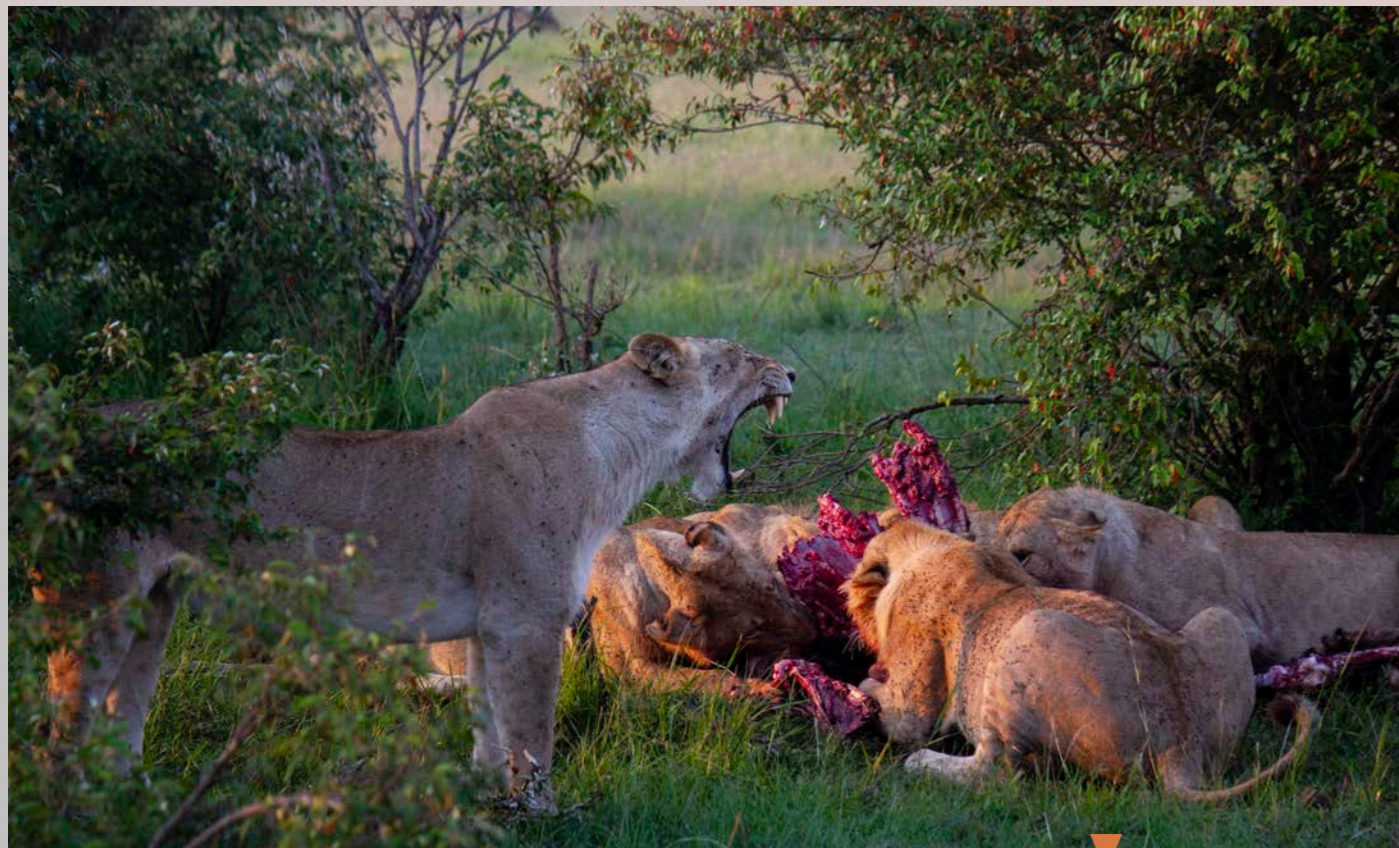
Av pattedyr er det ikke rovdyr, men flodhester som dreper flest mennesker i Afrika. De løper svært fort, og kan angripe folk etter at de har gått opp på land for å beite. Det ble også anledning til et kort besøk hos masaiene på deres tradisjonelle boplasser, der mange lever som de alltid har gjort.

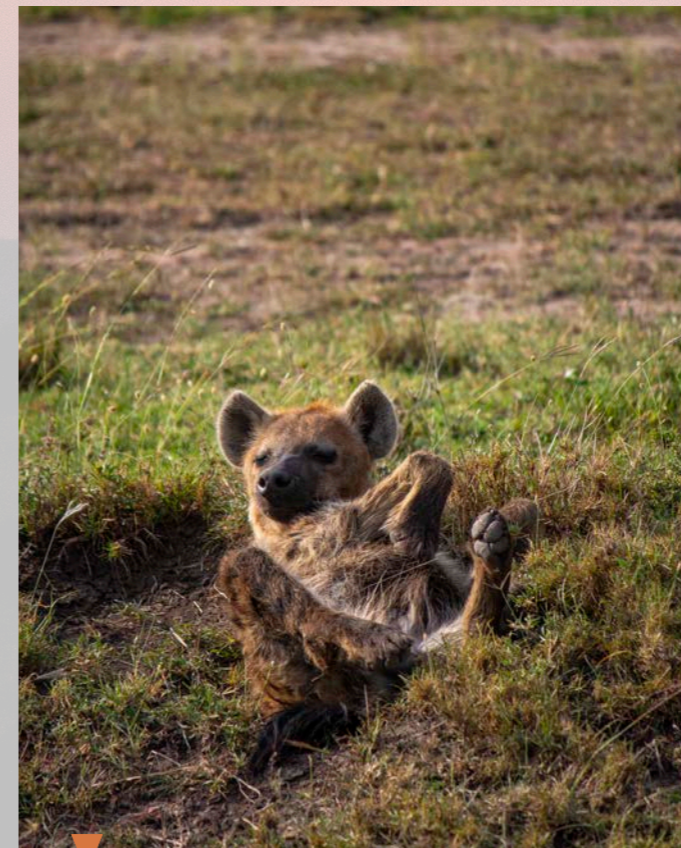
Mange gnuer ble løvenes bytte, men det var en million å ta av.

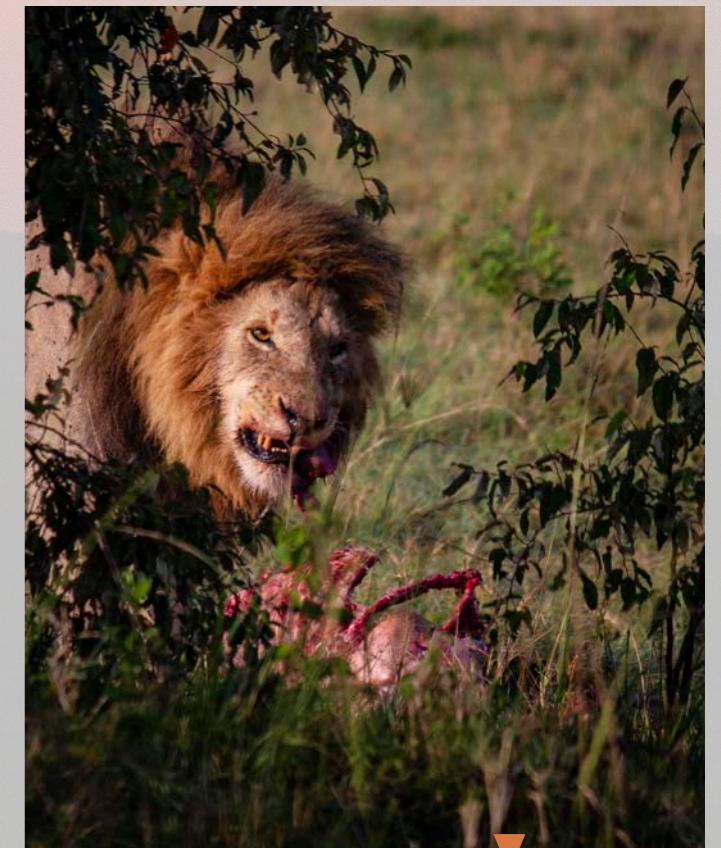
Servalen lot seg ikke forstyrre særlig av besøket.

Ikke lurt å gå ut av bilen her.

Flekkhyenene kunne ta endel gepardunger og var en faktor som hindret vekst av bestanden, i følge vår guide.

"Jeg deler ikke!"

Varghane i norra Värmland.
Foto: Hans Ring.

NYTT FRA SVENSKA ROVDJURSFÖRENINGEN

AV HANS RING* OCH TATJANA KONTIO**

I Sverige fortsätter licensjakten att tillåtas år efter år på lodjur, som precis som vargen, björnen och järven är en rödlistad och fridlyst art i Sverige. Dessa arter ska ha strikt skydd enligt EU:s art- och habitatdirektiv (och Bernkonventionen vad gäller järven), som är införlivat i svensk lag.

Trots det tilläts 68 lodjur skjutas på licensjakt i år. Besluten fattades av länsstyrelserna i 10 olika län. Svenska Rovdjursföreningen överklagade jaktbesluten i södra Sverige (i Kalmar och Jönköpings län) där det inte finns något motiv att skydda tamrenar från angrepp. Lodjur kan enligt lagen bara få jagas av strikt villkorade undantagsskäl för att t.ex. skydda tamdjur om inte annan lämplig lösning finns och om en rad bestämda kriterier uppfylls. De skador lodjur orsakat i de södra länen var ytterst begränsade och ersättning utgår till tamdjursägare. Föreningen menade också att jakten inte är selektiv eller genomförs under strängt kontrollerade förhållanden, att den strider mot politiska beslut om att lostammen ska tillåtas öka i södra landet och att det handlar om en ren nöjes- och troféjakt. Dessutom tilläts jakten under perioden 1 mars till 15 april, vilket är under lodjurens parningstid. Men Rovdjursföreningens överklaganden avsågs. Enligt Naturvårdsverkets information finns det cirka 1 200 lodjur i Sverige.

Inventeringen av varg under vintern 2018-2019 visade att den svenska vargstammen minskat ytterligare och att inavelsgraden ökat något. Detta trots att ingen licensjakt på varg genomförts under vintern 2019. Då Sverige satt en lägsta nivå på 300 vargar (för GYBS, gynnsam bevarandestatus) och det vid inventeringsperiodens slut 31 mars fanns 300 individer mot 305 året innan, meddelade Naturvårdsverket att det inte heller blir någon licensjakt på varg 2020.

Svenska Rovdjursföreningen har påpekat att i den inventerade siffran ingår även de vargar som dött under inventeringsperioden och enligt Skandulvs nya beräkningsmodell, som Naturvårdsverket valt att

inte använda, skulle antalet vargar kunna vara så lågt som 238 individer i Sverige. Svenska Rovdjursföreningen har också påpekat att myndigheternas utgångspunkt för en vargstam som uppfyller GYBS har mer politisk än aktuell vetenskaplig grund och att aktuell forskning föreslår ca 1700 vargar i en sammanhängande population, en betydligt större invandring till Skandinavien och en minskad inavelsnivå.

Föreningen har också påpekat hur Dalarnas län närmast är tömt på varg, ”det svarta hålet” i vargens utbredning i Sverige. Den enda förklaringen till denna märkliga företeelse är den illegala jakten – och den är svår att komma till rätta med, då inget stöd kommer från jägarorganisationerna själva.

För järvens vidkommande är det roligt att se att järven nu sprider sig ner i skogslandskapen i Mellansverige. Järven har haft föryngringar i Värmland, Dalarna och troligen också i Västmanland och verkar nu ha nått sitt tidigare utbredningsområde, enligt järvforskarna. Svenska Rovdjursföreningen ställer sig frågande till Norges beslut att så kraftigt decimera järvpopulationen i Norge.

I 2019 års licensjakt på björn i Sverige får 300 björnar skjutas. Sedan 2010 har antalet björnar tilldelade i licensjakt legat runt 300 årligen med undantag för något lägre antal under tre år (2014-2016). Svenska Rovdjursföreningen riktar stark kritik mot hur licensjakten på björn går till. Bilden som framträder är en storskalig effektiv nöjesjakt på en rödlistad och fridlyst art. I bilden ingår den snabba avskjutningen (60 björnar sköts redan första jakt dagen och 137 björnar de tre första dagarna), björnjakt som säljs dyrt via nätet och den omfattande använd-

”

Svenska Rovdjursföreningen ställer sig frågande till Norges beslut att så kraftigt decimera järvpopulationen i Norge.

ningen av otillättna åtlar. Åtelkameror som numera får sättas upp utan tillstånd och teknifieringen med GPS m.m. bidrar till bilden. Då jakten sker med skarpa drivande hundar kan ungar separeras från björnhonan. Honor med ungar och ungar får inte skjutas men hittills har troligen tre ungar skjutits i årets jakt.

Två jakthundar tilläts förfölja björnen. Rovdjursföreningen kritiserar hundanvändningen i rovdjursjakten. Föreningen menar att björnarna utsätts för stark stress och onödigt lidande genom förföljelse av två hundar jämfört med en, vilket också stöds av en forskningsrapport nyligen presenterad av NINA (Norsk institutt for naturforskning). Det beräknas enligt Naturvårdsverket finnas runt 2900 björnar i Sverige. Vi kritiserar även användandet av s.k. skarpa hundar som bidrar till den ökade stressen för rovdjuren. Även lodjur får förföljas med två hundar och för jakt på varg finns inga begränsningar alls för antalet hundar.

Lite positiva nyheter har vi också. Det svensk-norska samarbetet för att rädda fjällräven, Projekt Felles Fjellrev, rapporterar fortsatt framgång. Man har stödutfodrat fjällrävarna i närheten av lyorna och hållit undan rödräven från områden med lyor, och på norska sidan förstärkt populationen med uppfödda fjällrävar. Resultatet har blivit att 2019 har 96 valpkullar fötts i våra norsk-svenska fjällområden trots ett dåligt lämmelår, varav 72 kullar i Sverige och 24 kullar i Norge.

Stort tack till vår systerorganisation Foreningen Våre Rovdyr för att ni finns och kämpar på andra sidan gränsen för våra i hög grad gemensamma rovdjurspopulationer! Rovdjuren känner inga nationsgränser och vandrar som de vill.

Jon Østeng Hov på Malungen i Stange, Hedmark 21. mai 2011. Foto: Lennart Fløseth.

JON ØSTENG HOV HAR GÅTT UT AV TIDEN

AV VIGGO REE

Gjennom årtier har naturfotografen, forfatteren og naturverneren Jon Østeng Hov formidlet sine bilder og erfaringer fra vandringene og oppholdene i fjell og skog. Herfra samlet han materialet som så mange mennesker fikk gleden av å oppleve. Jons særegne stemme og oppmuntrende dialekt ledsaget hans lysbildekåserier over hele landet. Etter en tids sykdom gikk Jon bort den 29. mars 2019.

Styreleder Arne Flor deler ut FVRs rovdyrpris til Jon Østeng Hov under årsmøtet på Malungen gjestegård i Stange, Hedmark den 21. mai 2011. Foto: Lennart Fløseth.

Jon kom til verden den 23. januar 1936 og levde det meste av sitt liv i fødebygda Ålen i Holtålen i Sør-Trøndelag. I oppveksten opplevde han sætring med melkekyr, øretfiske og lek i indianerskog. Jons yrkeskarriere startet som visergutt i Drammen, og deretter var han innom både jernbanen og posten i Oslo før han vendte tilbake til Trøndelag. Her jobbet Jon en kort periode på jernbanen i Trondheim. Etter at han kom tilbake fra utført militærtjeneste i 1957 traff han Borgny på samvirkelaget i Ålen, og de giftet seg i juli 1959. I sju år arbeidet Jon i Rian musikkforretning i Trondheim der det ble solgt gitarer og det meste som hadde med musikk å gjøre. Her møtte han kjente musikere. I byen kom Jon i kontakt med preparantmiljøet på vitenskapsmuseet, hvor han fikk opplæring til å

stoppe ut pattedyr og fugler. Dette holdt ålbyggen på med på kveldstid mens han var ansatt i musikkforretningen.

TILBAKE TIL ÅLEN

I 1965 flyttet det unge ekteparet tilbake til hjembygda, der Jon hovedsakelig fortsatte som taxidermist. Denne delen av yrkesutøvelsen var Jon aldri stolt av. Han oppfattet seg aldri som en god utstopper. Og han hadde mer sans for levende enn døde dyr. De bodde da i huset til Jons foreldre. I 1970 flyttet de to inn i eget nytt hus der det var avsatt plass til preparantverksted i kjelleren.

NATURFOTOGRAFERING OVERTOK I YRKESAMMENHENG

Fra tidlig på 1950-tallet hadde Jon syslet

med fotografering – hovedsakelig naturbilder. I begynnelsen var det lokalavisen som mottok og presenterte stoffet hans. Det første faunafotografiet han hadde på trykk i *Vi Menn* var av en firfisle i 1967. På den tiden leverte han også naturstoff til *Magasinet for Alle*. Fra 1969 bidro Jon med tekster og billedstoff til *Skogeieren*, og senere var det mange medier som presenterte hans naturreportasjer. I 1979 fikk Jon en avtale med *Adresseavisen* om levering av naturstoff. Gjennom nesten 37 år – fram til slutten av 2015 – hadde naturfotografen fra Ålen hver uke stoff med skildringer og bilder til spalten "Stifinner" i avisens lørdagsmagasin *Ukeadressa*. Til sammen ble det rundt 1.800 reportasjer med ledsagende fotografier. Det representerer en betydelig innsats for å klare en slik

oppgave med ukentlige leveringer. Før jul i 2015 mottok Jon beskjed fra avisen om at de av ulike årsaker ville avvikle hans reportasjer i *Ukeadressa*. Det syntes Jon var en trist julegave. En tårevåt fjellfiol var det siste fotografiet han hadde på trykk i *Ukeadressa*. Jon innrømmet at han selv felte noen tårer etter at han ble kastet ut av avisen.

HUMOR OG ALVOR

Gjennom sin yrkeskarriere som naturfotograf reiste Jon land og strand rundt og holdt sine opplysende og humorfylte lysbildekåserier. På det meste gjennomførte den folkelige entertaineren fra Ålen over hundre slike opptredener i året. Hans ytringer var ofte slagferdige, og han var ikke redd for å komme med krasse kommentarer når han følte at det var nødvendig. Både jegere, bingofolk, bønder og snøscooterkjørere fikk rett som det var så hatten passet. Selv om Jon av og til kunne framstå som en sleivkjeft manglet det ikke på alvorsord om utviklingen i og tilstanden til den norske naturen. Særlig var han bekymret over tilbakegangen i fuglebestandene. Stær, gråtrost og brushane var blant artene han nevnte i den forbindelse. Jon er blitt beskrevet som en livlig kar med et mørkt sinn. Tungsinnet er tyngst når natta er som svartest, var en setning som kom fram i et intervju med livsfilosofen i 2014.

DE FØRSTE FOTOGRAFIENE AV VILL GAUPE I NORGE

Før påsken i 1979 fikk Jon opplysninger om at det var funnet spor etter fire gauper i Almåsmarka i Singsås i Gauldal - et par tre mil nord for Ålen. To rådyr hadde blitt tatt ved Reitstøa, og en av gaupene hadde også blitt sett. Jon dro til stedet langfredag og fulgte gaupesporene mot Gaula. Samme dag ble et nytt gaupedrept rådyr funnet ved Reitstøa av en sauebonde og gaupejeger. Han så gaupe ved byttet fredag kveld og lørdag morgen, men jaktforsøk tidlig påskeaften var mislykket. De to satt i bil med utsikt til det døde rådyret på ettermiddagene lørdag og første påskedag, men ingen gauper viste seg. Andre påskedag - den 16. april - var Jon alene i bilen på ettermiddagen, og da dukket en hunngaue med én unge opp på stedet. De spiste av byttet annenhver gang, og Jon fikk i løpet

av snau to timer tatt over hundre fotografier. Like etterpå ankom fire gaupejegere, men de så ikke noe mer til rovdynene.

Jon ble med dette den første som hadde klart å fotografere vill gaupe i Norge. I en firesiders artikkel i *Vi Menn* 3. juli 1979 presenterte han sine gaupebilder og berettet om opplevelsene. Ingen hadde tidligere fotografert noen av de fire store rovdyrartene i vill tilstand i vårt land. At en annen naturfotograf senere igangsatte en ynkelig prosess i tilknytning til hvem som hadde fotografert vill gaupe først i Norge tok Jon med overbærenhet. Vedkommende var lenge landets mest omdiskuterte naturfotograf og ble bl.a. avslørt av *Verdens Gang* i forbindelse med "trysilbjørner" fotografert i en svensk dyrepark i 1990.

TILKNYTNINGEN TIL FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Naturverneren fra Ålen var med i Foreningen Våre Rovdyr (FVR) fra starten. De første årene satt Jon i valgkomiteen sammen med Hans J. Engan og Viggo Ree. Foreningens første store publikumsarrangement var en villmarkskveld på Norsk Skogbruksmuseum i Elverum den 6. februar 1987. Det fant sted i samarbeid med Norsk Ornitologisk Forening Hedmark-avdeling, Hedmark Naturvern og Folkeakademiet. Her holdt Jon et glitrende lysbildekåseri under tittelen "Vinterliv i fjellregionen", og et stort antall mennesker hadde møtt fram.

I 2011 ble Jon tildelt FVRs rovdyrpris. Det skjedde under årsmøtet på Malungen i Stange i Hedmark den 21. mai. Her stilte han sammen med sin kone Borgny og de to deltok under kveldens årsmøtemiddag. Jon takket for utmerkelsen ved å berette om sitt liv og virke. Av ulike årsaker ble prisen til Jon aldri presentert på høvelig vis i *Våre Rovdyr*.

MANGE PRISER OG UTMERKELSER

Den 7. mars 1979 delte Kronprins Harald ut Solo/VVFs naturvernpris for 1978 til tre personer i Universitetets Aula i Oslo. Den ene var Jon. Han fikk påskjønnelsen for sin mangeårige opplysningsvirksomhet om de saker Verdens Villmarksfond arbeidet med, særlig truet natur og truede dyrearter. Kulturpriser mottok Jon fra Holtålen

kommune i 1990 og Sør-Trøndelag fylke i 1992. I 1998 ble han tildelt Den norske friluftslivsprisen på Raufoss. Denne utmerkelsen ble delt ut fra 1995. Inkludert i prisen var en bronsestatue av jerv laget av Bjørn Sørvang Hansen og en jervakvarell malt av Viggo Ree - som fram til og med 2012 leverte i alt 21 malerier i denne sammenhengen. Den 14. oktober 2005 ble Jon tildelt St. Olavs orden, ridder av 1. klasse for sin store innsats som formidler av norsk natur. Det var en æresbevisning han satte stor pris på. På 70-årsdagen i 2006 mottok Jon en folkegave fra hjembygda som skulle benyttes til et billedgalleri i kommunens nye kulturhus. Han fikk tildelt Skjæraasenprisen i 2008, og to år senere fikk Jon i mars Det Kongelige Norske Videnskabs Selskabs minnemedalje - og i august Heitkøtters Naturvernpris.

BOKUTGIVELSER, ÆRESMEDLEMSKAP OG DIKT

Til sammen ga Jon ut 11 bøker, og han leverte fotografier til i alt 18 norske frimerker med blomstermotiv. Gjennom mange år var han gjennom veldedighetsforeningen Bygdapreg med på å gi ut Ålenkalenderen - et arbeid med ivaretagelse av betydningsfulle kulturhistoriske verdier. Hans fotografier er også gjengitt på bl.a. krus og tallerkener samt ulike tekstiler som duker og servietter. Jon var i mange år med i Norske Naturfotografer og ble i 2004 tildelt æresmedlemskapsprisen. Han var også æresmedlem i Norges Naturvernforbund og Dyrbeskyttelsen i Trondheim.

Som formidler var Jon en naturens ambasadør og ga den en stemme. I tillegg til fotograferingen og tekstene om flora og fauna skrev han også enkelte dikt. Mest kjent er hans "Skal hilse fra fjellet", som ble forfattet i en busslomme på vei til Elverum. Det siste verset ble trykket i dødsannonser.

GLEDET SEG OVER NATURENS MANGFOLD

Den viktigste drivkraften i Jons arbeid var gleden over å være ute i naturen og oppleve dyr og planter. Bruk av viltkameraer var derfor aldri av interesse for ålbeggen. I et intervju ytret han: "Av og til går jeg ut og bare konsentrerer meg om å nyte med alle sanser. Jeg liker å komme meg ut og bare kjenne på nærheten som naturen gir

Jon Østeng Hov leser manuskriptet til sin siste bok i hjemmet i Ålen den 19. august 2017. Foto: Roar Solheim.

og å kjenne på naturens sjel". De dyrene Jon satte spesielt stor pris på var fjellreven og ugle. Han opplevde alle de norske uglearterne i sine naturlige miljøer - med unntak av snøugle. Den fikk han aldri sett. I et annet intervju fortalte Jon hvor hjerteskjærende det var for ham i yngre dager å høre beretninger fra jegere i hjemtrakten som hadde skutt inn geværene sine på "kvitkattuglene" i fjellet.

Ektefellen Borgny var Jons støtte gjennom livet. Hun var praktiseren og bidro som arkivar og gåvekker når fotografering skulle finne sted fra kamouflasje. Før deltakelse på varg symposiet i Vålådalen i Sverige i mars 2002 besøkte jeg sammen med Stephen Mills og Michael Dötterer ekteparet i hjemmet i Ålen, og vi fikk da se det imponerende arkivet med lysbilder som hovedsakelig Borgny administrerte.

DE SISTE ÅR

De siste årene ble det etter hvert en del helsemessige utfordringer for Jon, særlig slet han med komplikasjoner knyttet til diabetes. I 2017 måtte han amputere det ene beinet, og senere ble det andre også fjernet. Jon havnet derfor i rullestol. Men han kom seg jevnlig fra institusjonen til stamkafeen Kaffekråa i Ålen, og beholdt sitt gode humor i lag med nære venner. En gang jeg ringte Jon berettet han om hvor skuffet kvinnene som arbeidet på kafeen ble da han fortalte dem at han var lam fra navelen og ned! Siste gang jeg ringte Jon var den 28. mars 2019. Da var han på St. Olavs hospital i Trondheim, og var opptatt med legevisitt og andre besøkende. Han var derfor sliten og orket ikke å snakke noe særlig med meg. Dagen etter ringte han meg ved 10:30-tiden, og vi hadde en lang og trivelig samtale. Etter middagen samme

dag tok han seg en hvil. Så sovnet han inn for godt. Det var spesielt å bli oppringt av en naturvenn som gikk ut av tiden den samme dagen.

Med Jons bortgang er et viktig kapittel i norske naturvernshistorie over. I et intervju i *Adresseavisen* i desember 2014 ga han kommentarer i tilknytning til døden og hva som skjer etterpå. "Nei, når det er slutt, så er det slutt", avsluttet fotografen og fjellpoeten. Han etterlater seg kone, to barn, tre barnebarn og to oldebarn. Alle som kjente Jon vil huske han som en raus, ærlig og engasjert person - og en særdeles dyktig formidler om og forsvarer av medskapningene i naturen og de miljøene disse artene lever i.

SAMLING I JULUSSDALEN HELGEN 6.-8. SEPTEMBER 2019

DUGNAD, STYREMØTE OG TUR TIL BJØRNEHI

AV ARNE FLOR OG VIGGO REE

Etter at Foreningen Våre Rovdyr (FVR) arvet den flotte plassen Haugen i Julussdalen har en del samlinger for ledelsen blitt lagt dit. Dagene fra fredag 6. til søndag 8. september 2019 var avsatt til både dugnad og styremøte på vår fritidseiendom i Åmot i Hedmark. Det ble også tid til en tur ut i skogen for å studere et bjørnehi.

Deltakere på FVR-ledelsens samling på Haugen i Julussdalen den 7. september 2019. Fra venstre Viggo Ree, Christine Valsjø, Arne Flor, Ingvild Elise Ihle, May Britt Trydal, Toril Andresen, Geir Sjøli, Bjørg Eva Öhlin, Lennart Fløseth, Tor Arild Esperås og Erling Mømb. Foto: Viggo Ree.

Bjørnehi i Julussdalen besøkt på kvelden den 7. september 2019 var fra vinteren 2017/18. Dyret hadde gravd ut torv, jord og stein og slengt dette materialet delvis langt fra selve hiet. Foto: Viggo Ree.

De første deltakerne ankom Haugen allerede fredag ettermiddag. Først framme var Kari Grenaker og Geir Sjøli. De gikk straks i gang med å vaske første etasje i hovedbygningen. Her ble både gulv, vegger, tak og lufteluker rengjort. Dette ble den eneste dugnadsinnsatsen denne helgen, for det planlagte arbeidet utendørs med beising og maling måtte utsettes på grunn av nedbør

og fuktig vær. Senere på fredagen kom majoriteten av helgens møtedeltakere.

Lørdag formiddag dukket de siste styrerepresentantene opp, og styremøtet ble avholdt fra kl. 12. Sakslisten var lang, så sammenkomsten varte i flere timer. Mot kvelden ble det etter møtet tid til en utfukt for å studere et bjørnehi i Julussdalen. I

alt åtte av representantene fra ledelsen ble med på denne turen.

Den første delen av avstikkeren fant sted med et par kjøretøy på skogsbilvei. Vi hadde fått en melding med koordinater om et bjørnehi funnet våren 2018 som lå oppe i ei li. I hjulsporene i veien mot hiplassen passerte vi ulvemøkk. Trolig var den fra et

I det sammenraste hiet ble det funnet hår etter bjørnen. Fra venstre Tor Arild Esperås, May Britt Trydal og Erling Mømb. Foto: Arne Flor.

dyr i Letjennaflokken, som dessverre lever et veldig usikkert liv grunnet rovviltneimndas beslutning om å skyte den bort.

Terrenget opp til området hvor hiet skulle ligge var vått og ganske bratt. På veien opp lia passerte vi mye sopp, bl.a. piggsopp. Noe av soppen ble plukket og senere stekt og spist på kvelden. Erling, som gikk med GPS, fant hiplassen ganske fort. Bjørnen hadde gravd ut ei gammel maurtue. Hitaket hadde rast sammen grunnet store snømengder. Det skjedde trolig under hiperioden eller like etter at bjørnen hadde forlatt vinterplassen i fjor vår. Hirestene var imidlertid ganske tydelige. Dyret

hadde gravd ut torv, jord og stein innunder den gamle maurtua og slengt massene mange meter nedenfor hiet.

Den nærmeste grana til hiet hadde bjørnen stort sett rensert for bar et godt stykke oppover stammen. Sammen med mose og torv hadde den lagt granbaret som en madrass inne i hiet. I og under bosoa fant vi hår som tydelig fortalte at det var bjørn som hadde ligget der. Grantreet hvor bjørnen hadde hentet greiner med bar hadde tydelige spor etter klørne. Den hadde stått og skrappt i barken og laget flere tydelige kloremarker. Noen merker ganske høyt oppe i treet viste at bamsen også hadde klatret

et stykke opp på stammen. Vi sjekket flere trær rundt hiet for å se etter kloremarker, og fant litt lenger unna et grantre til med sportegn etter bjørnen. Under dette treet fant vi den ytterste delen fra to av rovdirets klør. Disse ble brakt med til Haugen og tatt vare på der.

Det er ikke ofte at bjørneklør blir funnet ved hiplasser. Derfor var oppdagelsen av disse og de øvrige iakttagelsene på denne skogkollen i Julussdalen en spesiell opplevelse for alle fra FVR-ledelsen som tok denne turen.

► Merkene på grana viste at bjørnen også hadde klatret et stykke opp på stammen. Foto: Viggo Ree.

► På grantreet nærmest hiet var det avbittede greiner og tydelige merker etter bjørnens klør. Hånden viser dimensjonene på kloremerkene. Foto: Viggo Ree.

► Rester av bjørneklør funnet under et grantre litt lenger unna hiplassen. Også her var det avbittede greiner og kloremarker. Foto: Viggo Ree.

NYE T-SKJORTER

VI HAR FÅTT NYE T-SKJORTER SOM ER TIL SALGS

T-skjortene kan fås i både herremodell (S-XXL) og damemodell (XS-XL), samt i barnestørrelser. De er noe små i størrelsen. Pris kr. 249 + frakt.

Vi har også collagejakker til salgs i farge svart. Størrelse S-XXL. Pris kr. 449 + frakt.

FOR BESTILLING SEND MAIL TIL:

ta@fvr.no med følgende info:
Navn, adresse, epostadresse og telefonnummer.
Spesifiser dame/herre/barn, farge og størrelse.

Bestilt tøy kan hentes på trykkeriet:
BLATT Gruppen, Blakerveien 109,
1920 Sørumsand, kl. 08-16.
Da vil ikke frakt komme i tillegg.

Leveringstid er ca. 14 dager.

De svarte T-skjortene vil være til salgs på noen av foreningens arrangementer.

ROVFUGLMOTTAKET

Hornugle, ung hønehaukhann og musvåkhann i rovfuglmottaket i Skogbygda i 2019. Fotos: Marius Sjøli.

AV GEIR SJØLI

Sist i mai fikk vi melding om ei hornugle som satt på et gårdstun i Vormsund. Det viste seg å være en liten hann. Fuglen var fullstendig utmattet og lot seg lett fange. Den var også svært lett. Det var ingen synlige skader, så veterinær ble ikke kontaktet denne gangen. Vi begynte å gi eggeplomme gjennom pipette for å bløte den opp og tilføre næring. Den fikk også små biter med kylling. Det tok tre dager før den karret seg opp på en stokk, men derfra var det rask bedring.

Etter 10 dager fløy hornugla fint. Den hadde nådd normalvekt og kunne slippes på funnstedet. Rehabiliteringen av ugla var noe krevende da den ikke ville spise selv, uansett hva den ble servert. Den måtte tvangsføres hver dag, men det var greit siden alt gikk bra.

Den 13. september hentet vi en liten tårnfalkhann. Den hadde satt seg til på en veranda i Vormsund og lot seg lett fange. Falken hadde et sår i venstre håndledd som tilsynelatende hadde grodd fint, men vingen lå ikke helt på plass. Denne fuglen spiste selv, men vi måtte bare ta tiden til hjelp. Dessverre viste det seg at skaden i vingen var mer alvorlig enn det vi først trodde. Det var et brudd i håndleddet som ikke kunne bli bra. Tårnfalken måtte derfor avlives.

Pr. 10. oktober hadde vi to fugler inne til rehabilitering. En kar fra Enebakk kom med en musvåkhann den 11. september. Fuglen klarte ikke å legge venstre vinge riktig på plass, men den hadde ingen brudd. Den hadde et stygt sår i den midtre tåa på høyre fot, og kom på en antibiotikakur. Han spiste godt selv, og var derfor ikke

særlig arbeidskrevende. Vi regner med at sjansen for at den vil klare seg er 50 %.

I slutten av september hentet jeg en ung hønehaukhann på Årnes, der den løp omkring på bakken. Den virket ikke særlig skadet, men hadde trolig kollidert i et vindu. Hauken ble brakt i hus og fikk kylling og annen føde. Fuglen ble sjekket nøye opp, og den kom seg bra. Etter snaue to uker ble hønehauken slippet fri i Skogbygda.

Dessverre er om lag halvparten av fuglene vi får inn er så skadet at avlivning er eneste mulighet.

Foto: Arne Flor

LEI HUS I ULVESKOGEN

Tidlig om morgenen, sommer som vinter, kan det første blikket ut av kjøkkenvinduet bli din neste store naturopplevelse.

Som medlem i Foreningen Våre Rovdyr kan dette bli din opplevelse, og for en svært fordelaktig pris. Nå kan du også leie foreningens overnattingssted ved hjelp av noen få tastetrykk, via Airbnb.no. Egne priser gjelder for medlemmer.

Foreningens fritidseiendom «Haugen» ligger i Åmot kommune i Hedmark fylke, ikke mange kilometerne fra Rena – i Julussdalen. Med bil er det 45 minutter å kjøre fra Elverum enten man velger veien mot nord gjennom Julussdalen eller via Rena.

Her finnes det både ulv og gaupe, jerv og bjørn samt en og annen kongeørn på luftige vinger. Og godt med hjortevilt. Eiendommen er et godt utgangspunkt for all slags friluftsliv og naturopplevelser. Stedet har utstyr for båling på uteplassen ved fritidsboligen.

Dersom du liker å gå på ski, kan du starte skituren med en kort eller lengre tur på utkikk etter ulvespor. Og når du finner dem, har du virkelig en historie å fortelle til familie og venner.

Foreningen Våre Rovdyr har medlemmer i området som mer enn gjerne tar deg med på rovdysrsporing. Ta kontakt for å finne ut mer om dette.

Du kan sende forespørsel om bestilling via Airbnb eller via e-post til foreningen. Medlemmer i foreningen får konkret tilbud om spesialpris som medlemsfordel.

SLIK BESTILLER DU

For å bestille/sende en forespørsel for å leie Haugen, går du inn på nettstedet airbnb.no og søker på «Åmot kommune». Se etter «Haugen i Julussdalen» i søkeresultatet. Klikk og bestill! Alternativt kan du sende en forespørsel via epost til fvr@fvr.no, så ordner vi med din bestilling av fritidseiendommen.

Fasiliteter

Eiendommen har innlagt strøm, innlagt vann og avløp, bad og kjøkken. Det er til sammen åtte overnattingsplasser, samt ei relativ ny koie på eiendommen.

Priser

Medlemmer kan leie fritidsboligen for kr 200,- per natt per person. Dersom dere er flere enn tre personer, er prisen kr 500,- per natt totalt.

Finn fram

Etter at bestilling er mottatt og betaling er registrert, sender vi nærmere informasjon om veibeskrivelse og avtale om overlevering av nøkkel.

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Web: rovdyrene.no
FVR@FVR.NO

STYRELEDER

Lennart Fløseth
lf@fvr.no / 413 72 845

STYREMEDLEM OG KASSERER

Morten Ree
mr@fvr.no / 481 77 973

STYREMEDLEMMER

Toril Andresen
ta@fvr.no / 924 32 146

Tor Arild Esperås
te@fvr.no / 413 89 190

Erling Mømb
em@fvr.no / 416 17 110

Christin Valsjø
cv@fvr.no / 905 39 583

VARAREPRESENTANTER

Anders Enberget
ae@fvr.no

May Britt Trydal
mbt@fvr.no

Tom Olav Trydal
tt@fvr.no

Bjerg Eva Öhlin
bo@fvr.no

INFORMASJONSKONSULENT

Viggo Ree
vr@fvr.no

DRIFTSKONSULENT

Geir Sjøli
gs@fvr.no

FAGKONSULENT

Arne Flor
af@fvr.no

DAGLIG LEDER

Ingvild Elise Ihle
ii@fvr.no

RÅDGIVER

Berit Lind
bl@fvr.no

FORENINGENS FORMÅL

Foreningens formål er:

- å arbeide for at alle norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander.
- å arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse.
- å spre faktaunderbygd og vitenskapelig informasjon til massemedia og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for høvelige biotoper.
- å støtte forskning om norske og felles nordiske rovpattedyr og rovfugler.
- når det gjelder jakt, skadefelling/uttak og fangst, å arbeide for at det tas hensyn til
  - artenes bestandssituasjoner
  - de respektive artenes yngletid
  - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
  - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- å være aktive på lokalplanet, på landsbasis og internasjonalt.
- å samarbeide med lokale og statlige myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner om å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og å finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.
- å samarbeide med andre tilsvarende organisasjoner i Norge i saker hvor det er fordelaktig med felles samarbeid for å styrke måloppnåelsen til foreningen.
- å samarbeide med tilsvarende organisasjoner i de øvrige nordiske land, spesielt med foreningens svenske søsterorganisasjon, Svenska Rovdjursforeningen.

BIDRAG TIL FVR

Foreningen Våre Rovdyr er godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det betyr at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med 500 kr til og med 40.000 kr, enten det gis til Ulvefondet, som ordinær gave eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke medlemskontingenten.

Om du ønsker at gavebeløpet skal innrapporteres til ligningsmyndighetene trenger vi ditt personnummer. Opplysninger kan sendes til daglig leder ved mailadresse ii@fvr.no

Vi har nå opprettet et kontingentsystem, som er oppgitt på medlemsfakturaen også, at du kan betale et større beløp enn det som er oppgitt og sum over medlemskontingenten vil anses som en gave til vårt arbeid. Hjertelig takk for alle bidrag.

KONTINGENTSATSER

Seniormedlem ..... min. kr 300,-
Seniormedlem + familiemedlem(mer)..... min. kr 400,-
Juniormedlem (under 18 år) ..... min. kr 100,-
Bedriftsmedlem ..... min. kr 1000,-

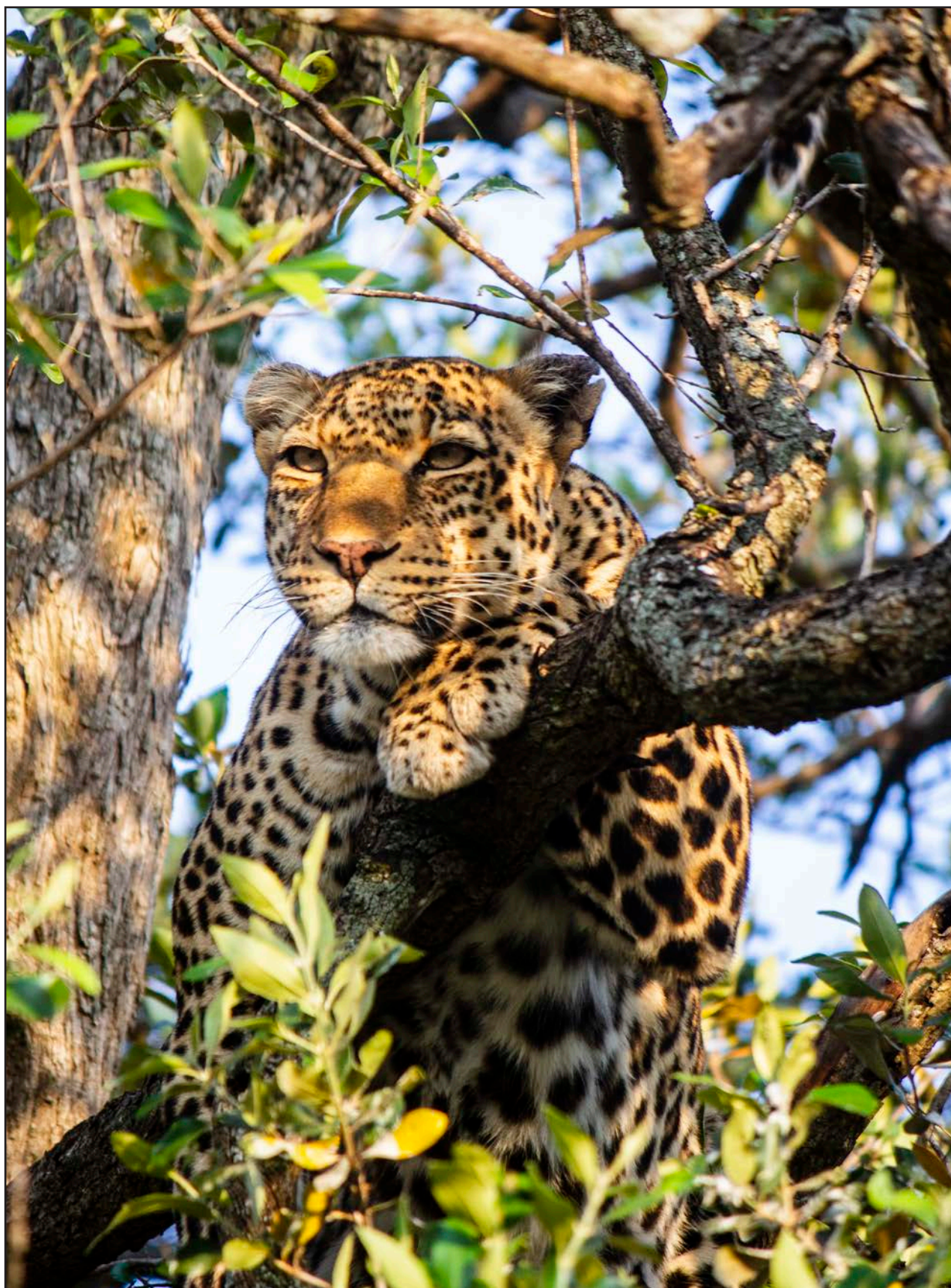
Medlemskap inkluderer alle årlige utgitte hefter av *Våre Rovdyr*.
Kun abonnement på *Våre Rovdyr* ..... kr 400,-
Medlemskontingentkontr: 2801.46.63616

Member/subscription abroad: NOK 400,-
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN-number: NO0728014663616

ULVEFONDET

Kontr. 2800 10 08317

Ulvefondet støtter forskning, infoarbeid og prosjekter for å redde ulven i Norge. Gi ditt bidrag til Ulvefondet i dag!

Leopard, Masai Mara naturreservat, Kenya.

ROVDYRENE.NO

facebook.com/rovdylene

[instagram: foreningen_vaare_rovdyr](https://instagram:foreningen_vaare_rovdyr)

twitter.com/rovdylene